

פרשת בהר

מה בפרשה: סיכום מתומצת של פרשת השבוע

פרשתנו פותחת בציווי על בעלי השדות להפסיק ממלאכתם • זוהי ההזדמנות מצויינת לכל אלו המתייגעים במשך כל השנה במלאכתם, לשכוח - למשך שנה אחת - מן הטרדות הגשמיות, ולעסוק ברוחניות • פרשת השבוע ועניניה, מוגשים בלשון קלילה וברורה

"שש שנים תזרע שדך ... ובשנה השביעית שבת שבתון ... שדך לא תזרע" - זהו הציווי בו פותחת פרשת "בהר". אחת לכל שבע שנים מצווים בעלי השדות להפסיק ממלאכתם; לא לחרוש, לא לזרוע ולא לאסוף יבול. בשנה זו כל השדות הינם הפקר ואין מתעסקים במכירת פירותיהם.

"והיתה שבת הארץ לכם לאכלה, לך ולעבדך ולאמתך, ולשכירך ולתושבך הגרים עמך". הכל יכולים לקחת מן השדות ללא נטילת רשות. כולם שווים בשנה זו, בעל-הבית נמצא באותה דרגה כמו פועליו מאתמול ואפילו הבהמות שותפות לשיויון - "ולבהמתך ולחיה אשר בארצך תהיה כל תבואתה לאכול".

מלבד התועלת שמביאה איתה שנת השמיטה להמון העם, בעיקר לעניים, זוהי גם ההזדמנות מצויינת לכל אלו המתייגעים במשך כל השנה במלאכתם, לשכוח - למשך שנה אחת - מן הטרדות הגשמיות, ולעסוק ברוחניות: לימוד התורה ותפילה.

שנה זו מחדירה בלב כל בעלי הקרקעות כי לא הם האדונים על אדמותיהם, תחושה שתכהה במקצת את הנטיה לרכושנות יתר.

התורה מכירה בנסיון הגדול הטמון בקיום הלכות השמיטה, כך שבמשך הפרשה מוזכרת השאלה המתעוררת מאליה: "וכי תאמרו מה נאכל בשנה השביעית, הלא לא נזרע ולא נאסף את תבואותינו?" - ועל-כך באה תשובתו של הקדוש-ברוך-הוא: "וציוויתי את ברכתי לכם".

לאחר שבע שנות שמיטה, דהיינו, ארבעים ותשע שנים, מגיעה שנת היובל - שנת החמישים. בשנה זו חוזרות כל הקרקעות לבעליהן הראשונים. לכן, בשעת משא ומתן על מכירת וקניית קרקעות יש לחשב את השנים שנשארו עד שנת היובל, שנה בה תשוב הקרקע לבעליה. התורה הקפידה והזהירה שלא לרמות בעניין זה, בין הונאה כספית ובין הונאת דברים.

כל העבדים העבריים, לרבות אלו שלא רצו להשתחרר מעבודתם לאחר שש שנים, כמקובל, כולם יוצאים בעל-כורחם לחופשי בשנת היובל. כך לא ייוצר מצב שיהודי יהיה עבד לעולם. כל המצוות הנוהגות בשנת השמיטה נוהגות גם בשנת היובל.

אדם שנקלע לקשיים כספיים ומצבו בכי-רע עד כי הוא מוכרח למכור את אחוזתו, מצווה עלינו להגיש לו עזרה. "ובא גואלו הקרוב וגאל את ממכר אחיו" - על משפחתו הקרובה מוטלת החובה לנסות לקנות את הקרקע. אם לא נמצא מי שיצליח לעשות זאת והקרקע נמכרת לזר, זכותו של המוכר להחזיר לעצמו את רכשו - אחרי שיוטב מצבו - וזאת תמורת הסדר כספי הוגן.

אך מה קורה אם מכירה זו לא תרמה להתאוששות המיוחלת וידידנו עומד לפני התמוטטותו - "וכי ימוך

פרשת בהר

אחיק ומטה ידו עמך, והחזקת בו" - קיימת חובה אלמנטרית לעזור לו לשקם את מפעלו ולא לצפות לרגע שימכור את עסקיו במחיר מגוחך. העזרה היא כמובן כספית ומתבטאת בנתינת הלוואות - ללא ריבית - שכן צווינו: "אל תקח ממנו נשך וריבית".

כאשר לא הועילו כל הפתרונות והמסכן הוכרח למכור עצמו לעבד, הרי שהאדון צריך לנהוג בו בזהירות רבה. אסור לו להעבידו בפרך ועליו לדאוג לכל מחסורו בתנאים שווים לאלו בהם הוא עצמו חי. עד כדי כך, שאם לאדון יש רק כר אחד עליו הוא ישן, הרי הוא חייב לתיתו לעבדו!

הטעם העומד מאחורי התנהגות זו - "כי עבדי הם אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים". כלפי הקב"ה כולם שווים!

מצוות שמיטה בנפש

מה הקשר בין שמיטה להר סיני? הפרשה מראה את הקשר בין מצות שמיטה, שבת והר סיני ואיך כל אחד מאתנו יכול לקיים גם היום את מצות השמיטה בנפשו פנימה

פתיחה

אחרי שבפרשת 'קדושים' צונו לשמור על הקדושה שלנו, ולאחר מכן בפרשת 'אמור' נצטוו הכוהנים לשמור על קדושתם היתרה, באה פרשת 'בהר' ועוסקת בדבר קדושתה של ארץ ישראל. מסביר הרב שליט"א, עיקר הנושא של הפרשה הוא אמונה בהשגחה ובטחון בהשם. דוקא מתוך העיסוק בקדושתה המיוחדת של ארץ ישראל, אנו לומדים שעור באמונה.

הפרשה פותחת במצות שמיטה, "וּבְשָׁנָה הַשְּׁבִיעִית, שְׁבֵת שְׁבֵתוֹן יִהְיֶה לְאַרְץ" ובמצות יובל, "יִּוָּבֵל הָאָדָם, שְׁנַת הַחֲמִשִּׁים שָׁנָה--תִּהְיֶה לָּכֶם". בהמשך הפרשה ניתנות מצוות נוספות, מצות איסור אונאה בקניית קרקע, איסור ריבית ונשך, איסור מכירה לצמיתות, דיני ממכר בית, דיני נחלת הלויים, איסור עשיית אלילים, פסל ומצבה, ועוד. הפרשה מסיימת במילים "אֶת-שְׁבֵתוֹתֵי תִשְׁמְרוּ, וּמִקֲדָשֵׁי תִירָאוּ: אֲנִי, ה'", ורש"י מפרש, "אני ה' - נאמן לשלם שכר". במילים שלנו, שתדעו עם מי יש לכם עסק!

מהי מצות שמיטה?

למרות ריחוקנו הגדול מעבודות השדה והחקלאות, יש לשנת שמיטה הרבה השלכות על חיינו גם עכשיו. מהי מצות השמיטה? בכל שנה שביעית כל בעלי הקרקעות מחויבים לשמוט אותן. אסור לזרוע, לחרוש ולקצור, אסור לזמור הגפנים, האילנות והספיחים. מעבר לכך, אסור גם לסגור את הגידולים, אלא כל אחד יכול לבא וליטול ולאכול כאוות נפשו, כאילו משלו הוא אוכל. מלבד הציווי האלוקי, הטעם הבסיסי לענין הוא שכאשר האדם שומט משהו, הוא כאילו אומר, זה לא שלי! גם כשהוא שומט את הקרקע 'שלו' בשנת שמיטה, הוא צריך להתייחס אליה באותו אופן. עוד נראה מה הטעם של הפנמת תחושת ה"לא שלי" הזה בהמשך.

למה שמיטה מיידית?

הכתוב אומר, "כִּי תֵבֹאוּ אֶל-הָאָרֶץ, אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן לָכֶם--וְשָׁבַתָּה הָאָרֶץ, שְׁבֵת לָהּ". נראה הגיוני שאחרי שכבר ישבו שש שנים בארץ אז תשבות הארץ, ופה כתוב, "כִּי תֵבֹאוּ אֶל-הָאָרֶץ... וְשָׁבַתָּה הָאָרֶץ", מיד! מה העניין כאן? רש"י אומר, "שְׁבֵת לָהּ" - "לשם ה'", כפי שנאמר בשבת בראשית.

הקב"ה ציוה לנו לשבות ביום השביעי, כמו שאנו אומרים בקידוש בשבת, "זכר למעשה בראשית". שתמיד נזכור את מעשה בראשית, שהיתה בריאה ויש בורא לעולם, והוא חידש את הבריאה ומחדש אותה בכל רגע.

מאותה סיבה, ציוה הבורא לשבות מיד בכניסתנו אל הארץ. כדי להראות לאומות העולם שהוא הפטרון

פרשת בהר

של הארץ ושהוא מחדש בטובו, בכל יום, מעשה בראשית. על כן, מיד כשנכנסים לארץ, אנו מצווים לקיים מצות שמירה, שבזה נראה לעין כל שהקב"ה הוא אדון הארץ. כפי שמפרש רש"י על המילה 'בראשית', "ומה טעם פתח בבראשית משום (תהילים קי"א) כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גוים שאם יאמרו אומות העולם לישראל ליסטים אתם שכבשתם ארצות שבעה גוים הם אומרים להם כל הארץ של הקב"ה היא, הוא בראה ונתנה לאשר ישר בעיניו, ברצונו נתנה להם וברצונו נטלה מהם ונתנה לנו". תזכורת לעולם ותזכורת לנו, מיהו האדון של הארץ. כפי שאומר רבנו בחיי, "לכך צוה התורה מצוה זו שיהיו כל מיני הממשלה והאדנות שבתחתונים, בטלים בעבודת הארץ, כדי שיתבונן האדם בליבו, כי אין עיקר האדנות והממשלה, אלא לאדון הכל ברוך הוא" (רבנו בחיי על התורה, בהר). תזכורת ש"זה לא שלי".

הבהרה חשובה

מצות שמירה נוהגת רק בארץ ישראל. יש כאלה שאומרים, המצוה הזאת בדרך הטבע, שצריך לתת לאדמה לנוח, להתחדש ולהחליף כח. על כן, הקב"ה מצוה בבירור לזרוע שש שנים ולא לעשות, כמנהג העולם, שזורעים בשביעית גם, אבל נותנים לגידולים לגדול פרא, כדי שהאדמה תתחדש. שיהיה ברור לכל שהשביתה היא לשם ה'. ארץ ישראל מבורכת ולא נחלשת לעולם. הסימן לכך שמדובר על ציווי אלוקי, שבשנה השישית, האדמה מוציאה יבולים מבורכים יותר מכל השנים, שלא כדרך הטבע. בשישית, הארץ נותנת די יבול לשלוש שנים. רק בשמינית זורעים מחדש, יבול שיהיה רק בתחילת התשיעית. כך שהמזון לשלוש שנים, שישית, שביעית ושמינית, בא מהשנה השישית המבורכת. פלא פלאים! השגחה גלויה.

בטחון בבורא

כתוב בפרשה, "וכי תאמרו, מה-נאכל בשנה השביעית: הן לא נזרע, ולא נאסף את-תבואתנו. וצוית את-ברכתך לך, בשנה הששית; ועשית, את-התבואה, לשלש השנים. וזרעתם, את השנה השמינית, ואכלתם, מן-התבואה יין; עד השנה התשיעית, עד-בוא תבואתה--תאכלו, יין". פסוקים אלה הם המקום היחידי בתורה בו מדבר הכתוב בלשון שאלה ותשובה ויש הרבה מה ללמוד מכאן על התמצית הרוחנית של הפרשה.

מביא ה"נעם אלימלך" בשם אחיו הקדוש, רבי זושא, פרוש על הפסוקים. ראשית הוא מסביר, שהיות שהתורה מאוד חסכונית במילים ויצאה כאן מדרכה והוסיפה את השאלה במקום פשוט לומר את הדברים, צריך לדקדק ולהבין במה הדברים אמורים. הקב"ה ברא צינורות המושכים שפע לצרכי האדם. דרכו של השפע שלא להפסיק כלל, השפעה אינסופית. אלא אם כן האדם נופל ממדרגתו ואין לו בטחון בבורא, שהוא זן ומפרנס לכל. אז עושה האדם במחשבתו פגם בעולמות העליונים ומתיש את הכח של העליונים, פוגם בצינורות השפע. במצב כזה, אומר ה"נעם אלימלך", "צריך השם יתברך ברוך הוא, לצוות מחדש השפע, שתלך כמו מתחילת הבריאה".

הוא ממשיך, "שהתורה מלמדת לאדם דרכי השם, שיהיה שלם בביטחונו על אלוקיו". שלא ניפול במחשבות שלנו ונעלה את השאלה, מה נאכל? מאיפה יהיה לי כסף? איך נסתדר? כי בכך אנו רק מרחיקים את השפע מאתנו ויוצרים חסרון גדול יותר. מה שנדרש מאתנו זה לנהוג במידת הבטחון. כפי שמסיים ה"נעם אלימלך", "לא תתנהגו כך ותבטחו בה' בכל לבבכם ואז תלך השפע בלי הפסק כלל תמיד לא יחסר כל בה" (נעם אלימלך, בהר), להשריש בלבבות את ההכרה, שהעולם השפל נתון תדיר תחת השגחתו של השם יתברך וממנו בא כל השפע.

הקשר בין סיני לשמיטה

בשום ציווי אחר בתורה, התורה אינה מציינת את הר סיני ולכן על הפסוק הפותח את הפרשה, "וַיְדַבֵּר ה' אֶל-מֹשֶׁה, בְּהַר סִינִי לֵאמֹר", אומר רש"י, "מה ענין שמיטה אצל הר סיני והלא כל המצות נאמרו מסיני

פרשת בהר

אלא מה שמיטה נאמרו כללותיה (ופרטותיה) ודקדוקיה מסיני אף כולן נאמרו כללותיה ודקדוקיה מסיני... לפי שלא מצינו שמיטת קרקעות שנשנית בערבות מואב, במשנה תורה, למדנו שכללותיה ופרטותיה כולן נאמרו מסיני ובא הכתוב ולמד כאן על כל דבור שנדבר למשה שמסיני היו כולם כללותיה ודקדוקיה וחרזו ונשנו בערבות מואב. רש"י אומר שהתורה קישרה את הר סיני ושמיטה כדי להורות לנו שלא רק המצוות והתורה שבכתב ניתנו בהר סיני, אלא גם תורה שבעל פה, וכל הפרטים של קיום המצוות ניתנו שם.

אמונה

כתוב בתהילים, "כל מצותיך אמונה" (תהילים קי"ט פ"ו). השורש של חיי התורה וקיום המצוות הוא אמונה. אומר ה"נתיבות שלום", "מיוחדת מצות שמיטה, שהיא השיא במדרגת האמונה, בבחינת אמונת האברים, אשר יהודי נוטש שנה שלימה את שדהו, מקור מחייתו, ממנה כל פרנסת ביתו, ואינו עובד בה אף שאינו יודע מה יאכל, וכל זה מתוך בהירות אמונתו שבוטח בה" (נתיבות שלום, בהר). בגלל זה נבחרה מצות שמיטה ללמד על כל המצוות, כאמור לעיל, משום שכל מהותה של מצות שמיטה היא אמונה.

זיכרון מסיני

נקודה נוספת על הקשר בין שמיטה להר סיני היא, שהר סיני היה המקום והזמן בו ראו כל עם ישראל את האמת הרוחנית של הקיום. מעמד שבו חווינו את הניתוק מהעולם הגשמי, המוגבל והמבלבל. עולם מלשון העלם. מאז עבר זמן רב והזיכרון עומעם. לכן באה התורה לרמוז לנו שקיום מצות שמיטה הוא כלי להתעוררות אותו הזיכרון. מפני שמצוה זו מלמדת אותנו שלא להזדהות עם העולם הגשמי, לא להיות שבויים בהסתרות, אלא להתחבר אל אותה אמת שנתגלתה על הר סיני.

גדולתו של סיני

בתקופת העומר, הימים שבין פסח לשבועות, נהוג ללמוד בפרקי אבות. המשנה הפותחת את מסכת אבות היא, "משה קיבל תורה מסיני, ומסרה ליהושוע, ויהושוע לזקנים, וזקנים לנביאים, ונביאים מסרוה לאנשי כנסת הגדולה" (אבות א' א'). על פי מה שפרשו חז"ל ניתן למצוא בפתיחה זאת את השורש לתיקון המידות וכידוע שכל העבודה שלנו בספירת העומר סובבת על תיקון המידות. חז"ל שאלו, למה לא נאמר "משה קיבל תורה בסיני", ודרשו על זה שמשה למד מהר סיני את הדרך לקבלת התורה. כתוב במדרש שהבורא בחר בהר סיני לתת עליו את התורה הקדושה, מתוקף היותו ההר הנמוך ביותר והשפל ביותר. כתוב בתהילים, "לְמָה, תִּרְצְדֹון-- הָרִים גִּבְגְּבִים: הֶקֶר--חֲמַד אֱלֹקִים לְשִׁבְתּוֹ" (תהילים ס"ח י"ז), שכל ההרים התווכחו ורבו שראוי שעליהם תינתן התורה ורק הר סיני עמד בצד, שפל וענו. על כן בחר הקב"ה דוקא בו, שתינתן עליו התורה, ולכן כתוב, משה קיבל תורה מסיני. אומר ה"נעם אלימלך", זה הפרוש לפסוק "וַיִּדְבֹר ה' אֶל-מֹשֶׁה, בְּהַר סִינִי לֵאמֹר", "לאמר, פרוש, החזק עצמך במידת הר סיני ועל ידי זה תוכל לומר לישראל התורה הקדושה, בגודל קדושתך" (נעם אלימלך, בהר). תזכורת חשובה עבורנו על הקוטביות של המידות, מצד אחד ניצבת מידת הגאווה, המנתקת אותנו מהבורא, ומצד שני עומדת הענוה, אמצעי החיבור. מי שרוצה לקבל את האור של התורה, חייב ליצור את הכלי המתאים - ענוה.

עולם חרוב

הרמב"ן אומר שששת ימי בראשית מקביל לשנות העולם, כל יום כנגד אלף שנה. כתוב בגמרא, "אמר רב קטינא שית אלפי שני הוו עלמא וחד חרוב שנאמר (ישעיהו ב) ונשגב ה' לבדו ביום ההוא" (סנהדרין י"א). מה זאת אומרת? נחכה לאלף השביעי שהוא יום שכולו שבת והוא יהיה חרוב? שבת זה בדיוק ההפך מחורבן, היא מבטלת את השממה. היא מרכז הקיום. איך אפשר לומר, חד חרוב? כתוב על חנינא בן דוסא, "בכל יום ויום בת קול יוצאת ואומרת כל העולם כולו ניזון בשביל חנינא בני וחנינא בני דיו בקב חרובים מערב שבת לערב שבת" (תענית כ"ד). גם רבי שמעון בר יוחאי אכל חרובים

פרשת בהר

בזמן שהיה במערה, מנותק מהעולם. מסביר הרב שיינברגר שליט"א, הפרי, חרוב, זה משהו עיקש, לוקח לו המון זמן לגדול. גם כשהפרי כבר גדל, הוא קשיח כלפי העולם, כמו משהו שמנותק מן העולם, חיות נפרדת. ברמז, זה אומר, שמי שחי על חרובים זה מי שלא מקבל את החיות שלו מן העולם הזה. כמובן שזה סימנים על הדבר הפנימי.

באמת, זה מרמז על האלף השביעי, שהוא ניתוק מוחלט מכל מה שהיה קודם. זאת תהיה ברית חדשה, ברית שלא תופר לעולמים. באלף השביעי, העולם הקודם יחרב. כמו בשבת שהיא עולם בפני עצמו. זה לא נכנס בחשבון של הימים. זה לא סוף שבוע. זה שבת. זה החיים. זה המרכז של הקיום.

שבת ושמיטה

התורה החמירה בשמירה על מצות שמיטה יותר מכל שאר המצוות. כל הגלות זה בגלל שלא שמרו שמיטה, כמו שכתוב בפרשת 'בחוקותי', "אֲזַ תִּרְצֶה הָאָרֶץ אֶת-שַׁבְּתֹתֶיהָ, כֹּל יְמֵי הַשָּׁמָה, וְאַתָּם, בְּאָרֶץ אֲבוֹתְכֶם; אֲזַ תִּשְׁבֹּת הָאָרֶץ, וְהִרְצַת אֶת-שַׁבְּתֹתֶיהָ". כבר אמרנו, ששמיטה נקראת שבת. על כן אומר לנו הפסוק הזה שהגלות תהיה פיוס, ריצוי, לארץ על השמיטות שביטלנו בעת שישבנו בה. בשמיטה יש אותה הבחינה של שבת.

בספר 'פרי חכם' מסביר הרב אשלג זצ"ל, שחול זה כאשר הקב"ה דוחף את הבריאה ממנו, מרחיק את הבריאה ממנו כביכול, אז יש מלאכה ויש בירורים לעשות. גם אם לא יודעים את זה, מחפשים את השם, את המקור שממש נתרחקנו. בחול הנבראים שאיבדו את הקשר לחיות, מחפשים אותה. כל העבודות שהאדם עובד, זה חיפוש אחר החיות שלו, הוא רוצה לחיות. ששת ימים הקב"ה זורק את הבריאה וכל אחד בדרכו מחפש את החיות שלו. אין חיים אוטומטים, צריך לרכוש את החיים שעה, שעה, רגע, רגע. העניין דומה למישהו שזורק מקל לגובה. ברגע שמפסיק הכח של הדחיפה שבאה מעצם הזריקה, לא צריך כח נוסף, המקל מיד חוזר לשורש שלו. ששת הימים זה הדחיפה, ובשבת הבריאה חוזרת אל בורא עולם. מכיון שהקב"ה דוחף את הנברא בימות החול, חסר לנברא החיות, ולכן הוא מתייגע בחיפוש. בשבת אומרים 'ויכולו', ו"אור החיים" הקדוש אומר שזה כלות הנפש. הנפש יוצאת אל מקורה ומתבטלת אל מקורה. לא מרגישה בכלל את עצמיותה, התפשטות הגשמיות באופן מוחלט.

החיפוש אחר החיות

כל השבוע האדם מתעסק בחיפוש החיות שלו. בחול זה זמן של חיפוש וחוסר ראייה של הקדושה, הראיה הפנימית נסתרת. כתוב, "שֶׁעַר הַחֲצָר הַפְּנִימִית הַפְּנֵה קָדִים, יִהְיֶה סָגוּר שְׁשֶׁת יְמֵי הַמַּעֲשָׂה; וַיְבִיֹם הַשַּׁבָּת יִפְתֹּחַ, וַיְבִיֹם הַחֲדָשׁ יִפְתֹּחַ" (יחזקאל מ"ו א'). כל השבוע השער סגור ונעול. החיפוש הזה, זוהי עבודת האדמה. "בְּזַעַת אֶפְיָךְ, תֹּאכֵל לֶחֶם" (בראשית ג' י"ט). כיון שהאדם מתעסק בעבודת האדמה, אז הוא עוד יותר מתרחק מהשורש שלו, כי מקור הנשמה זה בשמיים. אבל כשמתעסקים באדמה הופכים להיות רק אנשי אדמה. כדי שזה לא יקרה, צריך שנה אחת לקודש, לקדש את עובד האדמה. שמיטה זה שנה מיועדת ללימוד תורה. זה כמו שבת שמיועדת ללימוד תורה. אז האדם מרים עיניו מהאדמה, מהחיפוש, ונושא אותן אל שורשו.

אמונה פשוטה

יסוד חשוב בחיפוש אחר החיות זה האמונה. אנחנו מוצאים שבעולם יש הנהגה שמה שיותר חיוני לקיום האדם, יותר קל להשיג אותו, יותר זול גם כן. האויר זה הכי פשוט, אח"כ מים, אח"כ חיטה. מה שאין לו צורך כל כך אצל האדם, זה יותר יקר ויותר קשה להשיג, כמו יהלומים. אומר הרב שיינברגר שליט"א, כיון שאי אפשר לחיות בלי אמונה פשוטה, אז היא מצויה אצל כל יהודי. לא צריך הרבה מאמץ כדי להגיע לזה. כשהאדם מחובר לכח הזה של האמונה, אז גם כשהוא נמצא בחול, במצבים קשים, בחושך, יש לו את היכולת לעמוד בזה, יש לו אמונה.

פרשת בהר

סיום

מצות שמייטה דורשת הרבה אמונה. להאמין שיהיה די מזון גם אם נשכית לשנה שלמה את כל עבודת האדמה. צריך בטחון גדול בהשם. היום, כשרובנו לא קשורים בכלל לגידול יבולים, קשה להבין את זאת. אולם אם נבחן לרגע את השמיטה מנקודת המבט של העבודה הפנימית שלנו, נוכל לראות במה הדברים אמורים.

מעבר לשבת, בה אנו מצווים לשמוט את כל ענייני החולין ולחזור אל השורש, כאמור לעיל, אנו נדרשים גם בתהליך הפנימי לשמוט את כל אותם דברים שמונעים את החיבור עם שורשנו, לותר על תכונות נפש שנראה כאילו לא נוכל לחיות בלעדיו, לותר על תאוות ישנות, לשמוט את כל מה שמרחיק אותנו מהתכלית. כמה קשה הדבר וכמה אמונה נדרשת מכל אחד מאתנו. הכל קשור לאמונה הבסיסית שכל מה שיש בחיינו בפנים ובחוץ, לא שייך לנו, אלא לבורא עולם, הכל רק פקדון בידנו. להאמין בהשגחה הפרטית, שאם התורה מורה לי לשמוט משהו שהוא יקר לי מאוד ואני חושב שלא אצליח לחיות בלעדיו, זה בהשגחה, וזה מפני שהתורה רוצה לתת לי משהו הרבה יותר טוב מזה.

השיעור מוקדש לרפואת יוסף בן יונה, איילין שילה בת מרגרט, בתוך כלל חולי עמו ישראל

השיעור מוקדש לעילוי נשמת הרב אברהם בן יהודה צבי זצ"ל, גילה בת רחל ז"ל ת.נ.צ.ב.ה

מודעות - מרכז רוחני לקבלה וחסידות

אחוזה 24 נווה צדק, תל-אביב

03-5100587

חידושי תורה כהקרבת קרבן

בפרקי אבות הנקראים בשבתות אלו שבין פסח לעצרת (פ"ד מ"ה) אמרו: אל תעשם עטרה להתגדל בהם. ולמעלה בפרק א (משנה יג) אמרו: נגד שמא אבד שמא. וכתב ע"ז הגאון חתם סופר בתשובותיו (חא"ח רס"י רח): כל המחבר ספר ומתערב במחשבתו לגדל שמו רבצה בו האלה האמורה במילי דאבות (פ"א מי"ג) נגד שמא אבד שמא"ע ש.

ועל פי דבריו אפשר לבאר מאמר חז"ל, אודות מעלת כתיבת חידושי תורה.

דהנה ידוע ומפורסם אשר כתב גאון עוזנו מרן החיד"א בספרו ברית עולם על ספר חסידים (סימן תקל). ואלו דברות קדשו: "בהקדמת ספר החשוב לב אריה כתב בשם רז"ל בזמן שבית המקדש קיים כשאדם מקריב קרבן מתכפר לו, וכשאדם כותב בספר מה שלומד איזה חידוש, הכתיבה זו היא עולה לו במקום קרבן, ובזה פירש הרב הנז' (תהלים מ) זבח ומנחה לא חפצת וגו' עולה וחטאה לא שאלת אז אמרתי הנה באתי במגילת ספר כתוב עלי, שיעלה במקום קרבן". ע"כ. וע"ש בשומר הברית מה שפירש החיד"א עצמו בזה.

ובאמת שיש לדעת ולהבין בעזרת ה' על מה ולמה מעלה הקב"ה עליו כאילו "הקריב קרבן", ובדרך חידוד י"ל דזה מחמת הענוה שבו. ויתבאר על פי דברי החתם סופר הנזכרים. כי לפי דברי קדשו מי שמחבר ספר מוכרח להיות עם ענוה, כדי שלא יהא בכלל הקללה הנזכרת. והלא אמרו חז"ל (סוטה ה): אמר

פרשת בהר

ריב"ל בא וראה כמה גדולים נמוכי הרוח לפני הקב"ה, שבשעה שבית המקדש קיים אדם מקריב עולה שכר עולה בידו וכו', אבל מי שדעתו שפלה מעלה עליו הכתוב כאילו הקריב כל הקרבנות כולם. אשר על כן נחשב לכותב חידושים בספר כאילו הקריב קרבן כפרה. כי בספר ניכר הענוה.

אך יש לפרש באופן אחר בס"ד, כי הנה לימוד התורה עולה במקום קרבן, וכמ"ש (מנחות קי.) כל העוסק בתורה כאילו הקריב עולה וכו'. והנה הן אמת שהלימוד בפה חשיב כחו כקרבן אך כשמשותף גם את "ידיו" הרי פועל כפועל הקרבן הנעשה בידים וזהו השלימות, וכמ"ש מהרש"א (ב"ב י.): "כי עיקר הלימוד ושנעשה בו רושם הוא הלימוד הבא מכתובת יד אשר על כן נקראו החכמים סופרים" ע"ש. ובזה פירש (שם) מאמרם אשרי מי שבא לכאן ותלמודו "בידו" [מיהו לכאורה סתראי נינהו דברותיו ממה שכתב הוא גופיה בברכות (יז.) ד"ה לברך. ע"ש]. ולכן הוי כקרבן.

והנה מתנאי הקרבן הוא ה"תשובה" דאל"כ זבח רשעים תועבה (ע' ברכות כג.) ונודע כי תיקון המחשבה הוא ע"י חידושי תורה כי מייגע עתה מוחו בקדושה להוליד חידושים ותהא לו תשובת המשקל הרי דהגיעה הוא ה"תשובה" ואח"כ "הקרבן", היינו הכתיבה וא"כ דומה החידוש והכתיבה לתשובה ולקרבן. ה' יעזרנו ויזכנו לעשות רצונו כרצונו. אכ"ר.

שמיטה ויובל

בפרשת השבוע לומדים אנו על מצות שמיטה ויובל: "ובשנה השביעית שבת שבתון יהיה לארץ שבת לה', שדך לא תזרע וכרמך לא תזמור ... וספרת לך שבע שבתות שנים שבע שנים שבע פעמים ... וקדשתם את שנת החמישים ... יובל היא תהיה לכם".

טעמים רבים למצות השמיטה והיובל.

בעל ה"שפתי חכמים" מבאר, כדי שלא יחשוב האדם ששביתת השדות הן לטובתו החומרית, כדי שיהיו משובחים יותר, לכן נאמר "ושבתה הארץ שבת לה'" וכהסברו של רש"י, שכשם שהקדוש ברוך הוא שבת ביום השביעי, מצוה התורה על שמיטה כדי להזכיר שהקדוש ברוך הוא שבת ביום השביעי, ובאה התורה להזהיר שלא יחרוש האדמה אלא בשביל השם ולא יהא כוונתו בשביל טובתו.

ספרי מוסר מסבירים את הפסוק "והיתה שבת הארץ לכם לאכלה" שכל קיומנו הכלכלי באה משבת הארץ - משמירת השבת והשמיטה.

מצות השמיטה אינה מצטמצמת רק במישור האמונה, אלא מקיפה שטחים ומישורים שונים שיש להם חשיבות מיוחדת לחינוכו של האדם

האדם בעל הקרקעות - העשיר, היה צריך במשך ששת השנים להפריש תרומות ומעשרות מהיובל, לתת מתנות עניים וכו', יכול היה להיות שלא התנהג בשנים אלו כראוי, העניים, הכהנים והלויים היו משכימים לפתחו, והוא לא דאג להם כראוי, ויתכן שמפאת עסקיו המרובים לא שם לב לאלה הצריכים להתפרנס על ידו, באה התורה וצוה ששבשנה השביעית כל הצומח יהיה הפקר. בעל הבית - בעל הקרקעות נהפך בשנת השמיטה לאחד מהם - עני באותה השעה ואסור לו לנהוג בנכסיו ובפירותיהם מעשה בעל הבית, וזה יחנך את האדם לקראת השנים הבאות ללמוד ולהבין איך צריך אדם בעל אמצעים להתייחס לאדם שזקוק לעזרתו, לאדם חסר אמצעים המצפה לשולחן אחרים.

למצות שמיטה ויובל יש בסיס מוסרי ממדרגה ראשונה. האדם זקוק להינפש מהחומריות המקיפה אותו. אסור לאדם שיהפך לגמרי למוח אלקטרוני, ולכן זקוק הוא לשבות פעם בשבוע - בשבת, ופעם בשבע

פרשת בהר

שנים לשמיטה כדי להתאוורר מבחינה רוחנית ולצאת מאוירת הגשמיות והחומריות. חרות אמיתית יכול אדם להרגיש רק בשעה שהוא "שב אל משפחתו ואל אחוזת אבותיו", בשעה שחלק מאחוזתו, ובמיוחד אם הוא עצמו משועבד, אינו יכול להתעלות לחרות נפשית ומטרת השמיטה והיובל היא לתת גאולה לכל הדברים הזקוקים לגאולה ובמיוחד לנפש האדם.

המגיד מדובנא מפרש את הפסוק "כי גרים ותושבים אתם עמדי" - הקדוש ברוך הוא אומר לעם ישראל, ביני ובינכם קיים תמיד יחס של גרים ותושבים, אם אתם רואים עצמכם גרים בעולם, כשאתם מודעים לעובדה שכל קיומכם בעולם אינו אלא לפי שעה, אזי הנני תושב בקרבכם ושכינתי שרויה תמיד ביניכם, אבל אם אתם רואים עצמכם כתושבים קבועים בעולם, הנני כגר בקרבכם.

המפרשים מפרשים את הפסוק: "ואיש כי לא יהיה לו גואל והשיגה ידו ומצא כדי גאולתו", ואומרים שאם יש לאדם בני משפחה עשירים הוא סומך עליהם ולא ישתדל בעצמו לגאול את שדהו, אבל אם אין לו משפחה עשירה יודע הוא ש"אם אין אני לי מי לי", אזי ישתדל בעצמו לגאול את שדהו. אם אין לו גואל הרי יש לקוות בוודאות גמורה כי "והשיגה ידו ומצא - בעצמו - כדי גאולתו", והעיקר הוא - "וחישב עם קונו", אדם צריך לדעת איך לחשבן את חשבונו, הכל תלוי בהנהלת החשבונות שלו - מה ששלו - שלו.

האדם עצמו עם כל התאמצותו אינו מסוגל להתגבר כליל על השאיפות החומריות, ולכן אחרי שש שנות עבודה, באה התורה ואמרה - "שדך" - מה שאתה חושב לשדך - "לא תזרע", "כרמך" - מה שהנך רואה ככרמך - לא תבצור, עליך להחזיר את המפתחות לבעל הבית - "כי לי כל הארץ".

את הפסוק במשלי: "אל תתהלל ביום מחר כי לא תדע מה ילד יום", מסבירים המפרשים, שאסור להתהלל ביום מחר, כי לא רק יום מחר אינו שלך, אלא אפילו יומו של היום ממש, גם לא תדע מה ילד, כי כל רגע ורגע נתון אדם לחסדי הבורא ולכן אל תתהלל ביום מחר, כל זה לומדים אנו משמיטה ויובל.

נקודה שבועית

חז"ל בעסקם בחקלאים שומרי שנת השמיטה, משבחים אותם עד מאוד: "ברכו ה' מלאכיו גיבורי כוח עושי דברו"... ולמה גיבורי כוח? כיון שרואה שדהו מובקרת ואילנותיו מבקרין, והסייגין מופרצין ורואה פרותיו נאכלים וכובש את יצרו ואינו מדבר, ושנו רבותינו: איזהו גיבור? הכובש את יצרו.

תחילת פרשת "בהר" עוסקת רבות במצוות שנת השמיטה. התורה אסרה על החקלאי לבצע ארבעה מלאכות בקרקע: זריעה, קצירה, זמירה ובצירה וראב"ע מסביר שבשנת השמיטה כאשר בני ישראל לא עסקו בעבודות השדה, הם היו פנויים ללמוד תורה ואפילו העניים שתפרנסו מההפקר.

אולם בעל "העקידת יצחק" מסביר שלשנת השמיטה היה ערך מוסף בו היו מבינים שהכניסה לארץ לא הייתה כדי להשתעבד לאדמה ופירותיה ולצבור אותם ולהתעשר, אלא שכל שש שנים שבהם יעבדו היטב את האדמה ישמטו אותה בשנה השביעית כדי שיהיה להם במודע שעבודתם הוא דבר שמצריך שביתה כל שש שנים וכל זה לשם ה'.

ושיידע האדם שכל מה שעובד באדמה הוא לצורך האכילה לו ולעבדו ולאמתו הגרים עימו, שהם אביוני הארץ כפי שכתוב: "ואכלו אביוני הארץ".

ושנת שמיטה מביאה את האדם לחיות מתוך קומץ וצמצום באכילת תבואת הארץ, ולא דווקא בשנה השביעית כי אם גם בשישית שלפני וגם בשמינית שאחרי, כי מסתבר שהחקלאים היו מוכרים את עודפי

פרשת בהר

היבולים שלהם לעמים שכנים ולקראת השמיטה היה עליהם למעט במכירות כדי שיהיה להם בעצמם, וגם על ידי כך שמה להם התורה סייג לעשרם, מכאן שהתורה מכוונת את האדם לחיות בצנעה ופשטות.

ואנו לומדים שדומה שנת השמיטה ושביית הארץ לקדושת היום השביעי היא השבת שהוא אסור מכל מלאכה, ואפשר שגם השנה השביעית היא זיכרון למעשה בראשית ויציאת מצרים כמו השבת.

רמז למעשה בראשית יש בשביית האדמה בשנה זו, ורמז ליציאת מצרים מוצאים במנוחה של השנה השביעית אחרי שש שנים של עבודה קשה, ובכך שמזכירה כאן התורה בפרשה שלוש פעמים את יציאת מצרים, ולסגירת המעגל של הפרשה שפותחת במצוות השמיטה, הפסוק האחרון ובודד שמסיים את הפרשה היא מצוות השבת.

לע"נ יעקב בובר, שבתאי טורס, שמואל פולק, מאיר גרינברג, יצחק שניצר ואברהם פיישר שנפלו במלחמות ישראל והיו נצר אחרון למשפחתם

כי תבואו אל הארץ אשר אני נותן לכם... (כ"ה, ב')

"וקידשתם את שנת החמישים שנה, יובל היא תהיה לכם ושבתם איש אל אחוזתו..." (ויקרא כ"ה/י').

המצווה הראשונה בפרשתנו עוסקת ב"שנת השמיטה". מדוע הקפידה התורה כל כך על מצווה זו? מדוע הפקרת השדות והפסקת עיבודם חשוב כל כך? עלינו להבין שהשנה השביעית היא בעלת משמעות יסודית ושורשית לגבי אמונת ישראל.

ראשית, דומה שנת השמיטה למנוחתנו מדי שבוע בשבוע ביום השבת. בספר החינוך מצוין שהמנוחה ביום השבת הינה עדות למעשה בראשית: "שאם ישאל השואל מה עילת המנוחה ביום השביעי? יהיה המענה: כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ". כך היא גם השמירה על שנת השמיטה: כשאנו מקפידים על קיום מצוות שנת השמיטה אנו מעידים במעשה זה שהקב"ה ברא את עולמנו והוא מקיימו ומחדשו בכל רגע. על כך כתב הרמב"ן: "שכל הכופר בה (בשמיטה) אינו מודה במעשה בראשית ובעולם הבא".

בנוסף לטעם זה יש בשנת השמיטה דבר שאין בשבת מכיוון ששנת השמיטה מעידה גם על קדושת ארץ ישראל: יום השבת נוהג בין בארץ ישראל ובין בחוץ לארץ, אך השמיטה חלה רק על אדמותיה של ארץ ישראל. לכן, השובת מעבודת השדה בשמיטה מראה בכך את קדושתה וייחודה של ארץ ישראל משאר הארצות. זאת ניתן ללמוד גם מהעונש על ביטול שנת השמיטה: גלות מן הארץ - מאחר שאם עם ישראל היושב על אדמתו, לא מכיר ולא נוהג בארץ לפי קדושתה, אזי הוא מראה שאין ארץ ישראל נחשבת מיוחדת עבורו, ואם כך דינו לגלות ממנה.

משמעות אקטואלית יש גם למצווה השניה המוזכרת בפרשתנו: "שנת היובל" - אחת לחמישים שנה חוזרות כל הקרקעות לבעלים הראשונים שלהן. מכאן, שלא יתכן שרוכשי קרקעות ירכשו אותן לצמיתות ולעולם אין אדם מנושל מאדמתו לעולמים, גם אם נאלץ למכור את קרקעותיו או את ביתו מפני מצוקה כספית, אלא עד ל"שנת היובל", בה חוזרים הקניינים לבעליהם הראשונים.

עם כניסת בני"י לארץ ישראל, חולקה הארץ לשבטים, נחלה לכל שבט "בגורל נחלתם, כאשר ציוה ה'..." (יהושע י"ד/ב'). לאחר מכן, ניתנה חלקת אדמה לכל אחד מבני השבט, כדי לשבת עליה ולעבד אותה. אין אדם מישראל יכול להיות מנושל מן הנחלה שקיבל מאת ה' והרוכש לא יכול לזכות בקניין מוחלט על

פרשת בהר

אדמה. על פי ציווי הקב"ה, לאחר שבע שמיטות, בבוא "שנת החמישים" תחזור האדמה למתנחל הראשון, כי הארץ שייכת לקב"ה - עושה שמים וארץ, כפי שמדגישה התורה בפרשתנו: "והארץ לא תימכר לצמיתות, כי לי הארץ..." (כ"ה/ה/כג').

אל תקח מאיתו נשך ותרבית (כא,לו)

כתוב בגמ' ב"מ דף ע"א. שהמלוה בריבית כאילו כותב שטר ומחתים אותו שתוכן השטר שהוא כופר באלוקי ישראל.

ויש להבין מדוע התייחד איסור זה שהוא כאילו כופר בעיקר?

וההסבר בזה שכל מזונותיו של אדם קצובים לו מראשית השנה ועד אחרית שנה ובעצם גם ללא שהיה הולך לעבוד היה מקבל את אותו הסכום רק הקב"ה קבע שאדם יהיה צריך להשתדל לפרנסתו אבל האדם צריך לידע שלא ההשתדלות היא המביאה הכסף אלא הקב"ה הוא זה שמביא הכסף.

וא"כ המלוה בריבית מזה שמנסה להשיג כסף בדרכים לא כשרות הוא נראה שהוא חושב שע"י העבירה הזאת של ההלוואה בריבית ישיג יותר כסף וזוהי כפירה!

וידבר ה' אל משה בהר סיני לאמר (כה,א)

ברש"י מה ענין שמיטה אצל הר סיני והלא כל המצות נאמרו מסיני, אלא מה שמיטה נאמרו כללותיה ודקדוקיה מסיני אף כולן נאמרו כללותיהן ודקדוקיהן מסיני וכו'.

נראה עוד בביאור ענין זה, דהנה איתא בגמרא (שבת פח, א) ויתיצבו בתחתית ההר (שמות יט, יז), אמר רב אבדימי בר חמא בר חסא מלמד שכפה הקב"ה עליהם את ההר כגיגית, וא"ל אם אתם מקבלים התורה מוטב ואם לאו שם תהא קבורתכם, אמר רב אחא בר יעקב מכאן מודעא רבה לאורייתא. ופירש רש"י שם שאם יזמינם לדין למה לא קיימתם מה שקבלתם עליכם, יש להם תשובה שקבלוה באונס.

והאריכו בזה המפרשים, דלכאורה י"ל דאף שהיה באונס מ"מ מהני קבלת התורה גם בכפיה, כיון שנתן להם ארץ ישראל בשביל התורה, וכמ"ש (תהלים קה, מד) ויתן להם ארצות גוים בעבור ישמרו חוקיו וגו', והוי כהא דתליוהו וזבין דזביניה זבינא (עי' ב"ב מז, ב), וה"נ הו"ל ככפאן לקבל א"י בשביל קבלת התורה. אך אם נאמר דא"י ירושה היא לנו מאבותינו, א"כ כבר היה שלהם קודם קבלת התורה וליכא למימר דנתן להם א"י בשביל התורה.

ברם לעומת זה, מצינו בפרשת דרכים (דרוש ט) שהביא קושית הרא"ם, איך אפשר לומר דא"י ירושה היא לנו מאבותינו, הא פירש רש"י (בראשית יג, ז) שהיו רועיו של לוט מרעים המקנה בשדות אחרים, ואומרים ניתנה הארץ לאברהם ואין לו יורש ולוט יורשו ואין זה גזל, והכתוב אומר (בראשית יב, ו) והכנעני אז בארץ, שלא זכה בה אברהם עדיין. הנה מבואר מזה דכל זמן שהכנעני בארץ אינו של אברהם.

ותירץ בפרשת דרכים שם, דגוף הארץ ניתנה לאברהם וזכו בה ישראל גם קודם שיעקרו ז' עממין וירושה היא להם מאבותיהם, אלא דמ"מ יש לעכו"ם מה שזרעו, שהשאיר להם ה' זכות שיזרעו עד שיעקרו ממנו ז' עממין, וא"ש דלכך היה גזל מה שאכלו מקנה לוט מהנזרע בשדות אחרים ע"ש.

פרשת בהר

ומבואר מדבריו, דהיה לעכו"ם רק קנין פירות בא"י ולהכי י"ל דא"י ירושה היא לנו מאבותינו. לפי זה, אם נאמר דקנין פירות כקנין הגוף דמי א"כ יש להם גם חלק בגוף הארץ וליכא למימר דא"י ירושה היא לנו מאבותינו, ודו"ק.

ובגמ' איתא עוד (גיטין מח, א) אר"י אי לאו דא"ר יוחנן קנין פירות כקנין הגוף דמי לא מצא ידיו ורגליו בביהמ"ד, דאר"א א"ר יוחנן האחין שחלקו לקוחות הן ומחזירין זה לזה ביובל, ואי ס"ד לאו כקנין הגוף דמי לא משכחת דמביא ביכורים אלא חד בר חד עד יהושע בן נון ע"ש.

ובכן יבואר, דכיון שבא הכתוב לפרש פר' שמיטין ויובלות דמחזירין זה לזה ביובל, ואיך אפשר דמחזירין ביובל הא א"כ לא משכחת לה הבאת ביכורים, להכי הזכיר קבלת התורה בהר סיני שהיה באונס והועיל מדין תליוהו וזבין, שקבלו א"י בשביל קבלת התורה כיון שאין א"י בירושה מאבותינו, דקנין פירות שיש לעכו"ם בא"י כקנין הגוף וא"כ י"ל אף לענין ביכורים כן ושפיר משכחת לה הבאת ביכורים ודו"ק.

וידבר ה' אל משה בהר סיני לאמר (כה,א)

וידועה השאלה על פסוק זה: מה ענין שמיטה להר סיני?

ויש בזה סוד גדול: לפני מתן תורה נלקח קצת מעפר הר המוריה שבארץ ישראל והושם בהר סיני ונתקדש הר סיני לשם מתן תורה קדושת שעה, לכן הקשר שבין שמיטה לסיני הוא ענין של אדמה מקודשת כמו שעפרה של ארץ ישראל שנהוג בה שמיטה קדוש כך הר סיני היה מקודש במדבר. כמו שכתוב במפגש משה עם הר סיני "של נעליך מעל רגליך כי המקום אשר אתה עומד עליו אדמת קודש הוא".

וידוע שבגלות האחרונה אנחנו כולנו, כל עם ישראל מצויים בבחינת "מדבר העמים" ומדבר בסיני שהיה, גם הוא כיום בבחינת "מדבר העמים" כלומר ללא קדושה ככל מקום אחר בעולם.

מצד שני בכל מקום בכדור הארץ יש "בחינת הר סיני" בבתי מדרשות ובתי כנסיות, שהם בחינת חורב - הר סיני - שמהם יוצאת תורה ועפרם קדוש וקדושתם כדו"ש כמו שמיטת ברכות תלמוד ח' א': "אמרו ליה לרבי יוחנן: איכא סבי בבבל. תמה ואמר: (דברים י"א) "למען ירבו ימיכם וימי בניכם על האדמה" כתיב, אבל בחוצה לארץ לא!

כיון דאמרי ליה: מקדמי ומחשכי לבי כנישתא, אמר: היינו דאהני להו. כדאמר רבי יהושע בן לוי לבניה: קדימו וחשיכו ועיילו לבי כנישתא, כי היכי דתורכו חיי. הרי שבת כנסיות ומדרשות בכל מקום שהוא בגלובוס מאריכים חיים וקדושים כקדושת ארץ ישראל שמחויבת בשמיטה ודיני הארץ וזה הקשר בין שמיטה להר סיני

וידבר ה' אל משה בהר סיני לאמר. דבר אל בני ישראל ואמרת אלהם כי תבאו אל הארץ אשר אני נתן לכם ושבתה הארץ שבת לה' (כה,א-ב)

ברש"י: מה ענין שמיטה אצל הר סיני, והלא כל המצוות נאמרו מסיני? אלא, מה שמיטה נאמרו כללותיה ופרטותיה ודקדוקיה מסיני, אף כל נאמרו כללותיה ודקדוקיה מסיני. כך שנוי בתורת כהנים.

רבי משה פיינשטיין היה מוסיף ומפרש: כל מצוה בתורה יכול אדם לחשוב בנפשו שיש לו איזו השגה בה והוא מבין את טעמה ועיניה, ויש לו ממנה איזו מעלה ותועלת. אלא שאדם חייב לקיים את מצוות התורה לא מחמת שמבין את טעמיהן ועיניהן, ולא מחמת שיש לו מהן איזו תועלת - אלא אך ורק משום שה' ציוה

פרשת בהר

עליהן בסיני. אדם מקיים את התורה - כדי לקיים רצון ה'!

אולם ישנה מצוה אחת בתורה שאלמלא היתה התורה מצוה עליה לא היה האדם מוצא בה טעם: מצות שמיטה. מצוה זו אינה נתפסת בשכל האדם, שכן, לכאורה, איזו תכלית ותועלת יש בה? הלא היא הפוכה הגמור של ההגיון וההבנה האנושית! שש שנים עמל האדם, מעבד את שדהו, חורש וזורע, עד שסוף סוף זוכה לראות ברכה בעמלו ומפיק ממנה תנובת פרי. והנה מגיעה השנה השביעית ובבת אחת עליו להניחה לנפשה, לא לחרוש ולא לזרוע, והיא עומדת זנוחה ומופקרת ומעלה קמשונים וחרולים.

נמצא שאם מקיים האדם מצות שמיטה, בודאי אין הוא מקיימה מפני שמבין את טעמה, אלא אך ורק משום שהתורה צותה: "ושבתה הארץ שבת לה". ה' צוה והאדם מקים! רצון ה' בלי שום ערוב של השכל האנושי!

על כן הסמיכה התורה שמיטה אצל הר סיני - לומר לך, כשם שמצות שמיטה נאמרה בסיני, והסבה האחת והיחידה לקיומה היא משום שנצטוונו עליה בסיני, ולא משום איזה שקול וטעם אחר שבעולם - כך עלינו לקיים את שאר מצוות התורה, גם אותן מצוות שסבורים אנו שיש בהשגתנו להבין את טעמן וענינן ונראה שיש לנו מהן רוח ותועלת.

דבר אל בני ישראל וגו' כי תבואו אל הארץ וגו' ושבבתה הארץ שבת לה (כה,ב)

כתב החינוך (מצוה קיב) דהמצוה של "בחריש ובקציר תשבבות" (שמות לד, כא), הוי עשה לחורש בשביעית.

והקשה שם במנחת חינוך, א"כ למה לא נימא דנשים פטורות ממצוה זו ותותר להן החרשה בשביעית כיון שהיא מצות עשה התלויה בזמן, והלא נשים פטורות ממצות עשה שהזמן גרמן.

אכן מצינו שהקשו התוס' (קידושין כט, א ד"ה אותו) ל"ל דרשא ד"כאשר ציוה אותו האלקים" למידרש "אותו" ולא אותה דאשה פטורה ממילת בנה, תיפו"ל דהוי מ"ע שהזמן גרמא שהרי מילה נוהגת רק ביום. ותי' הריטב"א שם דכלל זה דמ"ע שהז"ג נשים פטורות, היינו רק במצוות שבגוף כגון ציצית ותפילין, אבל מצוה שהיא אינה בגופה אלא בגוף אחר כגון מילת בנה גם בזה היה לנו לחייב את הנשים, אלמלי מיעוטא ד"אותו" ולא אותה. ובזה מתרץ המנחת חינוך גם כאן, דכיון ששביעית תלויה בקרקע שהארץ תשבבות, לכן גם נשים מצוות על חרישה בשביעית.

ואפשר לומר עוד דשביתת הארץ הוי "איסור עשה", דיש מצוה שהארץ תשבבות ולכן "אסור" לחרוש בשביעית, ואיסור הרי הוא כ"לאו" שבזה אין את הפטור של מ"ע שהז"ג.

שש שנים תזרע שדך ושש שנים תזמור כרמך ואספת את תבואתה (כה,ג)

יש לדקדק למה כפל מנין "שש שנים", דלכאורה די היה לומר "שש שנים תזרע שדך ותזמור כרמך". עוד קשה על הא דאמר "ואספת את תבואתה", והרי ע"כ קאי על "שדך" שבראש הפסוק דאילו על הכרם שהוא לשון זכר היה לו לומר "תבואתו", וכיון שכן קשה למה נכתב בשלהי הפסוק ולא בראשיתו "שש שנים תזרע שדך ואספת את תבואתה".

ונראה לומר דהנה בגמרא (ר"ה יג, א-ב) שנינו, שבתבואה אזלינן בתר שליש גידולו דאם גדל שליש בשנה ששית אין בו משום פירות שביעית ויכול לשמרם ולקצרם כדרכו, ובאילנות אזלינן בתר חנטה דאם

פרשת בהר

חנטו בששית אין בהם משום פירות שביעית.

נמצא א"כ דשש שנים של שדה שונות בדינם משש שנות הכרם, ולכך הוכרח לכתוב "שש שנים" בכל אחד לעצמו. והיינו נמי דכתיב "ואספת את תבואתה" בסוף הפסוק וקאי על השנה הששית, דמה שגדל בה שליש בתבואה או פירות שנחנטו בה, הרי ניתן לאספם ואין בהם קדושת שביעית. אפשר ליישב באופן אחר על קושיה הנ"ל, ע"פ הא דתנן במשנה (שביעית ה, א) בנות שוח (מין תאנים לבנות) שביעית שלהן שניה שהן עושות לשלש שנים, כלומר שדיני שביעית נוהגים בהן בשנה השניה של שמיטה מפני שפירות הללו גדלים במשך שלש שנים עד שמתבשלים, ונמצא שהפירות שחנטו בשביעית תם ביכולם בשנה הב' לשמיטה שהיא השנה הג' לחניטה ואז נוהגין בהן דיני שביעית, וזאת משום שלענין שביעית הרי הולכים בפירות האילן אחר החנטה ובדגן ובירקות אנו הולכים בהם אחר לקיטה, כמו שאמרו בגמ' (ר"ה יג, ב). על כן הבדיל הכתוב ואמר "שש שנים" של זרעוני שדה בפני עצמן "ושש שנים" של הכרם בפני עצמן, מפני שאין משפטן שוה, שזה אנו הולכים בו אחר לקיטה וזה אנו הולכים בו אחר חניטה.

שש שנים תזרע שדך (כה,ג)

גמ' ברכות (לה, ב) נחלקו ר' ישמעאל ורשב"י, ר' ישמעאל אומר הנהג בהן מנהג דרך ארץ, לחרוש בזמן חרישה ולזרוע בשעת זריעה, ורשב"י אמר א"כ תורה מה תהא עליה, אלא בזמן שישראל עושין רצונו של מקום מלאכתן נעשית ע"י אחרים. ואמר אביי (שם) הרבה עשו כרשב"י ולא עלתה בידם, וכר' ישמעאל ועלתה בידם.

וכתב שם המהרש"א דודאי יש צדיקים גמורים שעשו כרשב"י ועלתה בידם, רק שלכלל ההמון אין מועיל דרך זו.

ויל"ע דלכאורה כל מי שמתחיל בדרך זו מיד הוא בגדר צדיק גמור, שהרי יגע בתורה ומוותר על פרנסתו, ובזה גופא נעשה צדיק גמור שצריך לזכות שמלאכתו תיעשה ע"י אחרים.

ובספר נפש החיים (ש"א פ"ב) כתב דגם לר' ישמעאל שמתיר לעסוק בדרך ארץ, מ"מ צריך שבזמן עסקו בד"א יעסוק בתורה, (ושם כתב דדי שחושב בד"ת, ויל"ע מפני מה לא אמר שצריך שיוציא ד"ת בפיו, שזהו ודאי דרגא יותר גדולה בלימוד התורה). ולכאורה מאחר דאף לר' ישמעאל צריך שלא יפרד רגע מלימוד התורה, ודאי שהוא בגדר צדיק גמור, ומעתה צריך להיות שיועיל לו גם לעשות כרשב"י, ואמאי לא עלתה בידן וצ"ע.

והנה התוס' בפסחים (נ, א) הביאו מהירו' שמקשה האיך מותר לישראל לעשות מלאכה, הרי ביום שמביא קרבן אסור לעשות מלאכה, וקרבן תמיד הוא קרבן של כל ישראל, ומשני דכיון שאמרה תורה ואספת דגנך, הרי דהותר איסור זה.

והנה לפמש"כ בנפה"ח הנ"ל שגם בזמן עסקו בד"א צריך הוא להרהר בת"ת, נפיק, דמי שלא יחשוב בד"ת מלבד עון ביטול תורה אף עובר על איסור עשיית מלאכה ביום שמביא קרבן, דהא מן הדין היה אסור לעשות מלאכה, וכל ההיתר הוא משום שגילתה תורה ואספת דגנך, וזה רק אם מהרהר בד"ת בינתיים

שש שנים תזרע שדך (כה,ג)

יש השואלים מדוע נבחרה דוקא השנה השביעית להיות שמיטה?

פרשת בהר

ותירץ ע"ז חיד"א &: דאיתא במס' ברכות (ל"ה:): דאמר רבא לתלמי' בבקשה ממכם אל תיראו לפני בשיבתי בימי ניסן ובימי תשרי, לפי שאז זמן הקציר והזריעה, וכאשר תעבדו בשני החודשים הללו בשדותיכם כראוי, תהיה לכם מנוחה ושלוה ביתר החודשים שתוכלו ללמוד ללא טירדת הפרנסה.

נמצא דאם בכל שנה ביטלו שני חודשים, א"כ במשך ששה שנים ביטלו י"ב חודשים, ולכן כעבור ששה שנים הוצרכו לשנת השמיטה, בכדי להשלים את מה שחיסרו בי"ב החודשים במשך ששת השנים.

וספרת לך שבע שבתות שנים שבע שנים שבע פעמים והיו לך ימי שבע שבתות השנים תשע וארבעים שנה (כה,ח)

ניתן לבאר כי הכרחית היא כאן הלשון הכפולה ומכופלת. דאילו היה נכתב רק 'וספרת לך שבע שבתות שנים', היינו אומרים שדי במנין השמיטות וא"צ למנות השנים בפני עצמן, רק שבתחילת השמיטה יאמר היום שמיטה אחת ביובול, לכן כתיב 'תשע וארבעים שנה', ללמדנו שצריך למנות כל המ"ט שנים, כל שנה לחוד.

ועדיין היה מקום לומר שצריך למנות השנים רק קודם שבא השמיטה, אבל אח"כ יוכל לומר היום שמיטה אחת היום שמיטה שניה, לכן כתיב 'שבע שנים שבע פעמים', דיחזור וימנה כל אותן השנים בפני עצמם.

ותו יש צד לומר דא"צ למנות השמיטות שכבר עברו, כי אם את השמיטה הנוכחית, לכך כתיב 'תשע וארבעים שנה', פירוש כל מ"ט שנים תמנה את כל ימי ה'שבע שבתות'.

אל תקח מאיתו נשך ותרבית (כה,ח)

קריאת פסוקי פרשת השמיטה, מעוררת שתי תמיהות אותן מעיר הגאון רבי עזריה פיג'ו זצ"ל, בעל "בינה לעיתים", ראשית, על שום מה ראתה התורה צורך לומר: "שש שנים תזרע שדך ושש שנים תזמור כרמך ואספת את תבואתה.. ובשנה השביעית שבת שבתון יהיה לארץ..." "הרי כאן, בעצם, רוצה התורה לצוותנו על ענין השמיטה, היה איפוא די אם היתה אומרת: מקץ שבע שבע שנים תעשה שמיטה, כשם שאומרת בשמיטת כספים: "מקץ שבע שנים תעשה שמיטה" (דברים טו,א)? וכי חובה על האדם לעבוד בששת השנים שקודמות לשמיטה כדי לקיים את מצוות השמיטה, כלום אין זו מזכותו של האדם לעבוד רק בחלק מן השנים, ואף בכלל לא?!

זאת ועוד, בהמשך (ויקרא כה,כ) מציגה התורה כביכול, את הלבטים העשויים להתעורר בקרב שומרי השמיטה: "וכי תאמרו מה נאכל בשנה השביעית הן לא נזרע ולא נאסוף את תבואתנו". והתורה פותרת את הלבטים הללו: "וצויתי את ברכתי לכם בשנה השישית ועשת את התבואה לשלוש השנים". עיתוי הלבטים תמוה, מה זאת אומרת: "מה נאכל בשנה השביעית", הרי דרכו של עולם לאכול בכל שנה מה שנזרע בשנה הקודמת, ואם כן, פשיטא הוא שבשנה השביעית יאכלו מה שזרעו בשנה השישית! אם יש חשש זה על השנה השמינית, שבשנה השביעית שקדמה לה לא עבדו את האדמה, מה איפוא מסתתר וטמון ב"וכי תאמרו מה נאכל בשנה השביעית"?

פרשת שמיטה מגלה לנו את הדרך אשר נעשה כדי לזכות בסייעתא דשמיא, מחד עלינו להשתדל ומאידך עלינו להאמין, צירוף של שני הדברים יוצר את המסלול לקבלת השפע מבורא העולם, כמו ההגדרה הנפלאה של הגמרא: "מאמין בחיי עולם וזורע".

אמנם, רבי שמעון בר יוחאי זי"ע היה מבני עליה שזכה לפרנסה ללא השתדלות, אך כבר אמרו חז"ל:

פרשת בהר

"שהרבה עשו כן ולא עלה בידן" כי מועטין הן אלו שראויים וזוכים לכך. אך רוב העולם זקוק לכלי להחזיק את ברכת ה', כמו אלישע אשר ביקש כלים לשמן, כך אנו זקוקים ליצור כלים לקבל את הברכה.

אשר על כן & באה התורה & מלמדת אותנו את חובת ההשתדלות, במשך שש שנים כדי לזכות לפרנסה עלינו לעבוד את האדמה, כל אחד בדרכו ובמלאכתו. & גם אז "וצויתני את ברכתי", ללא ברכת ה' לא תצליח דרכינו. אך כאשר מגיעים לשנה השביעית, שם אין השתדלות לפרנסה, ואנו נשאל איך נזכה לסייעתא דשמיא ללא ההשתדלות? משיבה התורה: שההשתדלות בשנה השישית תתן את פירותיה לשלוש השנים, והיא תשמש ככלי שבעבורה נזכה לברכת ה' גם בשנה השביעית והשמינית עד שנחזור למסלול הרגיל של מאמין בחיי עולם וזורע.

וספרת לך שבע שבת שנים שבע פעמים (כה,ח)

רמז נפלא - אומר המגיד מדובנא - נרמז כאן בפסוק: האדם מתפאר: אני חי שלש מאות ששים וחמשה ימים בשנה!

אומרים לו אפוא: תספור את ימיך בשנים ותראה שאינן רבות כל כך, ואם עדין נראה לך הרבה - ספור את שנותיך ב'שמיטות', ככתוב "וספרת לך שבע שבת שנים", שהן, בסך הכל, יובל אחד...

משל לקבצן אביון שהתגאה בכך שיש לו אוצר ענק - שקים גדולים מלאים מטבעות. אמרו לו: השקים הגדולים והנפוחים מלאים מטבעות בעלי ערך נמוך מאד, ועל כן שווי השקים הגדולים כשווי שני שטרות דקים של מאה שקלים.

וכך האדם - "ימי שנותינו בהם שבעים שנה...", "כיובל וחצי..." ואיך יתגאה כשהוא זמני כל כך בעולם, כצל עובר!?

והעברת שופר תרועה בחודש השביעי בעשור לחודש ביום הכיפורים תעבירו שופר בכל ארצכם (כה,ט)

צריך להבין למה דין זה של העברת שופר מוזכר בפסוק זה פעמיים בזה אחר זה. ועוד תמוה שהתחיל בלשון יחיד "והעברת" וסיים "תעבירו" לשון רבים.

הנראה לבאר בזה, דהנה השנה מתקדשת בתחילתה, ומצינו כי בעת שקדשו החודש תקעו בשופר, נמצא כי ע"י תקיעת שופר בחודש השביעי שלפי דרשת חז"ל (ר"ה לג, ב) קאי נמי על ראש השנה נתקדשה שנת היובל, אולם הרי זה רק לב"ד ולא לכל אחד.

וזהו "והעברת (ל' יחיד) שופר תרועה בחודש השביעי" כדי לקדש השנה בתחילתה, ו"ביום הכיפורים תעבירו (ל' רבים) שופר בכל ארצכם".

ביאור נוסף במה שכפל הכתוב העברת שופר באותו פסוק. דהנה פירש רש"י (ר"ה ל, א ד"ה איכא) דהא דביום הכפורים תוקעין אף שלא בפני ב"ד מדכתיב בכל ארצכם ע"ש. וכבר עמד הטורי אבן למה באמת לא גזרינן ביו"כ שמא יעבירנו, הלא עירוב והוצאה ליו"כ (עי' יומא סו, ב), וא"כ יהיה צריך ב"ד. וע"כ צ"ל דיו"כ שאני דהא דבעי ב"ד היינו משום דמאימת ב"ד שעליו לא יעביר (טו"א שם), ואילו ביו"כ מצינו בכל אדם דאימת יו"כ עליו ומש"ה לא גזרינן שמא יטה ולכן גם לא צריך בפני ב"ד.

פרשת בהר

וזו כוונת הפסוק "ביום הכפורים", בשביל שהוא יום כפרה וסליחה ואימתו מוטלת על הבריות ושפיר "תעבירו שופר בכל ארצכם" אף שלא בפני ב"ד, ונמצא איפוא כי הכפלת הענין היא בהכרח לתוספת פרטי דין בנדון זה של העברת שופר ביום הכפורים.

במספר שנים אחר היובל תקנה מאת עמיתך (כה,טו)

והדבר תמוה דמן הראוי היה לומר "במספר שנים עד היובל" ולא "אחר היובל", שהרי צריך לחשב כמה שנים יש עד היובל (עיין פירש"י).

ובפשיטות יש לבאר ד"אחר היובל" היינו אחר שהתחילו ימי היובל, דהיינו שהב"ד החלו כבר לספור היום שנה אחת מן היובל וכדכתיב "וספרת לך וגו'", והוא לאחר י"ד שנים שכבשו וחילקו את הארץ שבהן לא נהג היובל ולא שייך בהן מספר שני היובל.

אך י"ל עוד דהתורה רמזה בזה למה שאמר רב חסדא (ב"מ עט, א) דמוכר שדהו לששים שנה אינו יוצא ביובל כיון שמכר לשנים קצובות וכן פסק הרמב"ם (שמיטה ויובל יא, ב), וזהו שאמר "במספר שנים אחר היובל תקנה וגו'", שאם קנה לשנים קצובות יותר מחמשים שנות יובל יוכל שפיר לקנות.

ויותר נראה לפרש ענין זה לפי מה שאמר רב חסדא (גיטין מח, א) מחלוקת (דר' יוחנן ור"ל במוכר שדהו בזמן שהיובל נוהג, אי מביא וקורא או אינו קורא) ביובל שני, אבל ביובל ראשון דברי הכל מביא וקורא דאכתי לא סמך דעתו שהקרקע חוזרת ביובל, ע"ש.

וכיון דעיקר הכתוב בא להורות על איסור אונאת חבירו שאינו יודע על חזרת קרקעות או שאינו יודע מה מספר שני היובל, א"כ ביובל ראשון שייך בו שפיר אונאה דעדיין לא סמכי דעתייהו, אבל ביובל שני שכבר נתפרסם דיני שמיטת קרקעות מסתמא ידע הלוקח וקא מחיל, קמ"ל קרא דאפילו לאחר היובל הו"ל אונאה וצריך לחשב עמו כפי שני היובל.

עוד יש להשיב, דאף שאמרה תורה שהשדות חוזרות ביובל, מ"מ אפשר שיכול למכור לו מעתה עד היובל בתוספת תנאי שאחר שנת היובל תהיה השדה מכורה לו שוב במכירה נוספת. ואף כי איתא בגמרא (ב"מ טז, ב) דהאומר לחברו שדה שאני לוקח לכשאקחנה קנויה לך מעכשיו לא קנה משום דהוי כדבר שלא בא לעולם, שאני הכא שזה דומה למה דאיתא (קדושין סב) דהנותן לאשה שתי פרוטות ואמר לה התקדשי לי היום בפרוטה אחת ובפרוטה שניה תתקדשי לאחר שאגרשיך שנפסק דמקודשת. והיינו משום דהוי כקונה דבר שלא בא לעולם עם דבר שבא לעולם דקיי"ל (ח"מ רג) דקנה שניהם.

וכמו כן כאן, מיגו דחל על המכירה שלפני היובל חל גם על לאחר היובל ולא הקפידה התורה אלא על מכירה אחת לצמיתות, אבל רשאי שפיר לעשות מכירה אחרת לאחר היובל.

ואמנם, כיון שהיא ממש מכירה חדשה, והרי דין הוא דשדה אחוזה אינה נגאלת בפחות משתי שנים, לכן גם כאן אינה נגאלת לאחר היובל פחות משתי שנים.

וזהו שאמר הכתוב "במספר שנים אחר היובל תקנה", היינו שיוכל לעשות קנין חדש גם על השנים שאחר היובל, ואולם בתנאי של "במספר שנים תבואות ימכר לך", וכדפירש"י ששתי שנים קיימת המכירה ואינו יכול לגאול.

פרשת בהר

וקדשתם את שנת החמשים שנה וגו' יובל היא (כה,י)

ברש"י, שנה זאת מובדלת משאר שנים בנקיבת שם לה לבדה, ומה שמה יובל שמה על שם תקיעת שופר.

ראוי להתבונן, הלא עיקר ענינו של יובל הוא ענין השחרור והחירות שעבדים חוזרים לבתיהם ושדות לבעליהן, והשופר ביום כפור הוא רק לסימנא בעלמא שכבר התחילה שנת היובל, וא"כ היה מן הראוי ששנה זו תיקרא שנת השחרור או שנת החרות, ולא בשם כזה שאינו מסמל את העיקר כלל כי אם את הטפל השופר.

אך יעויין ברש"י בסוף הפרשה (כו, א) שמביא מדברי חז"ל שענין מכירת עצמו וקרקעותיו בא לו בגין חטאיו. לפי זה י"ל שהתורה חששה שעתה ביובל כשהאנשים חוזרים שוב לבתיהם ולשדותיהם, הנה שוב יש לחוש שירום לבבם וישובו לכסלה לשנות באיוולתם.

אי לכן שפיר נקראה שנה זו בשם "יובל" ע"ש השופר שתוקעין בו ביום הכפורים, לידע ולהודיע העיקר שיחזרו בתשובה שלימה, וכידוע שקול השופר מעורר לתשובה וזאת לעוררם שמעתה ואילך ישמרו דרכם לבלתי יחטאו עוד, ואז תהיה חזרתם לביתם ולשדותיהם ללא חשש תקלה

וקדשתם את שנת החמשים שנה וקראתם דרור בארץ לכל יושביה יובל היא תהיה לכם ושבתם איש אל אחוזתו ואיש אל משפחתו תשובו (כה,י)

יש להבין למה נאמר בכפילא, דאחר שאמר הכתוב "וקראתם דרור" דהיינו חופש וחרות למה שב ואמר "ושבתם". ועוד מה פשר לשון הכתוב "ואיש אל משפחתו תשובו".

הנה כתב הרמב"ם בדיני יובל (שמיטה ויובל י, יד) מר"ה עד יוה"כ לא היו עבדים נפטרים לבתיהן ולא משתעבדין לאדוניהן ולא השדות חוזרות לבעליהן, אלא עבדים אוכלין ושותין ושמחין וכו' כיון שהגיע יוה"כ תקעו ב"ד בשופר נפטרו עבדים לבתיהן וחזרו שדות לבעליהן.

הוי אומר שני דברים קובעים את היובל א) "וקדשתם את שנת החמשים" וזה מתקיים בראש השנה, ב) תקיעת שופר ביוה"כ. וביחס לשחרור העבדים המשמעות בזה שעול השעבוד מופקע מהם החל מר"ה, אך היציאה המוחלטת מבית אדוניהם היא לאחר תקיעת שופר של יוה"כ.

מעתה פסוק זה הרי הוא כמבואר, דהא דכתיב "וקדשתם את שנת החמשים שנה וקראתם דרור בארץ" היינו הפקעת השעבוד התלויה בראש השנה בלבד, אך "ושבתם איש אל אחוזתו" היינו ביוה"כ בעת שתוקעים בשופר. ולכן גם סיים הכתוב ואמר "ואיש אל משפחתו תשובו" להבדיל מקריאת הדרור של ר"ה שאינה יציאה גמורה לחירות.

יובל היא שנת החמישים שנה תהיה לכם לא תזרעו ולא תקצרו את ספיחיה ולא תבצרו את נזיריה (כה,יא)

ללמוד אנו צריכים, מדוע נקט כאן הכתוב ביובל לשון רבים 'תזרעו תקצרו' וכו', ואילו בשמיטה נקט הכתוב לשון יחיד, כדכתיב (לעיל פס' ד-ה) 'ובשנה השביעית וגו' שדך לא תזרע וכרמך לא תזמור, את ספיח קצירך לא תקצור ואת ענבי נזירך לא תבצור'.

אך מצינו דעת הירושלמי (שביעית ח, ו) וכך פירש ר"ת בתוס' (סוכה לט, ב ד"ה במה) ע"פ התו"כ, דמן

פרשת בהר

המופקר מותר לבצור, אך מן השמור אין אתה בוצר, וע"ז קאי בלאו.

והנה זה ודאי דרך בבעלים שייך שמירה, וכמו כן רק בעה"ב או עכ"פ ברשות בעה"ב הוא דעוברים על לאו של מלאכת שביעית, וכן מצינו (ע"ז טו, ב) שהאדם היינו הבעה"ב מצווה על שביתת שדהו בשביעית. ולכאורה בכל אלה אם עשה אחר לא עבר כלל, נמצא שבשביעית יש בעה"ב אחד שהוא מצווה על האיסורים, לכן שפיר נקט לשון יחיד.

אבל ביובל שהשדה יוצאת רק לאחר תקיעת יוה"כ של יובל כמבואר בגמ' (ר"ה ח, ב), נמצא איפוא שביובל ישנם שני בעלים, דעד יוה"כ היא שייכת ללוקח ואח"כ חוזרת לבעלים, לכך נקט בה שפיר לשון רבים.

היובל והתשובה (כה,יג)

מושג התשובה לאור מצות היובל לפי המהר"ל

על מצות היובל נאמר: "והעברת שופר תרועה בחודש השביעי בעשור לחודש, ביום הכיפורים תעבירו שופר בכל ארצכם".

המהר"ל מפראג עומד על הקשר שבין יום הכיפורים ליובל וכתב: "כי היובל ויום הכיפורים שניהם דבר אחד, כי היובל הוא חזרת הכל לחזקתו הראשונה להיות כבראשונה, וכן יום הכיפורים, הכל חוזר לחזקתו הראשון, שהוא יתברך מכפר להם וחוזרים לחזקתם הראשונה".

בדרך כלל רגילים לשמוע שע"י הכפרה האדם כאילו נולד מחדש ויש בזה יתרון גדול, אולם ב- "חדש" יש גם חיסרון, כי חדש פירושו למקום שלא היה בו מעולם, ולפי זה יוצא שבסופו של דבר החטא פעל לכך שישתנה מקומו של האדם ומשמע שכבר אינו יכול להיות כבראשונה, אולם בדברי המהר"ל כתוב אחרת: שהאדם חוזר למקום הראשון, לא במקום חדש, אלא כבראשונה- כתינוק ביום היוולדו!!!

ויש לומר שכך הוא במדרגת תשובה מאהבה, בה נמחקים החטאים באופן מוחלט, כי זדונות נעשות כזכויות, וכן בתשובה הכללית של כל ישראל הלא היא הגאולה השלמה אנו אומרים: "כימי עולם וכשנים קדמוניות"- כבראשונה!!

וכי תמכרו ממכר לעמיתך או קנה מיד עמיתך אל תונו אישאת אחיו (כה,יד)

ברש"י: וכי תמכרו וגו'... ועוד יש דרשה, מנין כשאתה מוכר - מכר לישראל חברך, תלמוד לומר: 'וכי תמכרו ממכר לעמיתך', מכר. ומנין שאם באת לקנות, קנה מישראל חברך, תלמוד לומר: 'או קנה מיד עמיתך'.

רבי רפאל שטמר מדייק: על הגויים לא נאמר 'עמיתך' אלא 'רעך', כפי שמובא בפסוק אודות המצרים: "...איש מאת רעהו ואשה מאת רעותה כלי כסף וכלילעילוינשמת ר' משה בן ר' מנחםמנדל שניצר לעילוינשמת ר' משה בן ר' מנחםמנדל שניצר תנצב"ה בכל עיני הגליונותן לפנותלמיכאל 050-4147001 לרפואת משה אליעזר בן רחל לאה בתושח"י לרפואת אלישבע בתשרה בתושח"י לעילוינשמת ר' נפתלישמעון ב"ר משה, תנצב"ה זהב ושמלות". 'עמיתך' נאמר רק לגבי יהודי, כי הגימטריהשל "עמיתך" [עםהכולל] הרי היא - ישראל. לגבי המכירה והקניה נאמר לשון 'עמיתך', לגבי אסור הונאה נאמר לשון'אח'.

פרשת בהר

ממה נובע ההבדל בין הלשונות?

כך הקשה רבי שאול בראך בספרו "בהיות הבקר", ובאר על פי הפסוק: "ויאמר יעקב לרחל כי אחי אביה הוא" (בראשית כט, יב). שואלת על כך הגמרא (מגלה יג ע"ב): "וכי אחי אביה הוא והלא בן אחות אביה הוא?" אלא, שכאשר בקש יעקב לשאת את רחל, אמרה לו רחל שאביה רמאי הוא, ולא יוכל יעקב להתגבר על רמאותו. ענה לה יעקב: "אם לרמאות הוא בא, גם אני אחיו ברמאות". יעקב אבינו, אסכן, היה 'אחיו' של לבן ברמאות, אך עם זאת לא הוציא דבר שקר מפיו.

והנה, כל אדם נאלץ לפעמים להתעסק עם רמאי, ואז הוא אומר לעצמו: 'אם הוא מרמה אותי, אני ארמה אותו - אחיו אני ברמאות [ואולי אפאעלה עליו...]'

על זה מזהירה כאן התורה, שאף כאשר מתעסקים עם רמאי, ויש לנהוג בפקחות כדי לא להיות מרמים ועשוקים - גסאז אין לומר ממש שקר.

המצב הרגיל של משא ומתן ושל יחסים תקינים בין בני אדם הוא "תמכרו ממכר לעמיתך", ו"קנה מיד עמיתך" - יושר פשוט ומוחלט. אבל גם כאשר מדובר באיש, שאין ברירה אלא להיות 'אחיו ברמאות' - "אל תונו אישאת אחיו", אין לשקר!

וכי תמכרו... אל תונו אישאת אחיו (כה,יד)

התורה מצוה אותנו להזהר ולהשמר מפני כל שמץ של גזל ונזק בשעת משא ומתן, וככל שאדם ירא שמים יותר, כך רבה זהירותו, והוא מתרחק אפילו מחשש קל של גזל.

בספר "אהוב על כלם" מסופר כי כאשר בקש רבי אברהם פאם זצ"ל לחנך את תלמידיו וילדיו ליושר, הוא ספר להם אודות חברו היקר, רבי אליהו משה שיסגל, אשר בשעה שהיה הולך לבחור לעצמו ארבעה מינים, מעולם לא לקח בעצמו לולב מתוך ערמת הלולים, אלא המתין שבעל הדוכן ימסור לו אותו בידו.

הנהגה זו קבע לעצמו מאחר וחשש שמא אם יקח בעצמו מתוך הקופסא, עלול הוא להזיק בטעות לשאר הלוליםועל ידי כך יגרם הפסד כספי לבעל הדוכן.

בנוסף לכך, בשל זהירותו הרבה מפני כל נזק שעלול להגרם על ידו במישרין או בעקיפין - כאשר נגש אליו מאן דהו, תוך כדי מסע הקניות, בשאלה אודות הלולב, הוא לא הגיב, וחשש שמא אמירת דעתו כעת תגרם לקונה לא לקחת, ולשאר האנשים לסבור שהסחורה בדוכןזה הנה באיכות ירודה.

הרב פאם עצמו נהג לקחת לולב ולבדוק אותו ללא עזרת המוכר, אולם בשעת התשלום היה תמיד מבקש להוסיף עוד כמה דולרים, כדי לפצות על נזק שאולי גרםבשוגג.

ולא תונו איש את עמיתו ויראת מאלוקיך כי אני ה' אלוקיכם (כה,יז)

ויעוי' במהר"ל שביאר טעם הדבר שנאמר ויראת דוקא באונאת דברים, וז"ל, והטעם אשר נראה לי מה שאמר באונאת דברים ויראת מאלוקיך וכו', כי שערי אונאה לא ננעלו, והוא דבר שלא נמסר ביד שליח רק ביד הקב"ה כמו שנאמר בסמוך, לפיכך נאמר ויראת מאלוקיך שהוא ביד ה' ולא ביד השליח, ומי שהוא עובר עליו אינו ירא מה' אחר שהוא ביד ה'.

פרשת בהר

ויש לדקדק דהא בגמ' (ב"מ נח, ב) איתא דהטעם דכתיב ויראת מאלוקיך הוא משום דהוי דבר התלוי בכוונת הלב דיכול אדם לומר שכוונתו היתה לטובת האחר, ובכל דבר המסור אל הלב כתיב ויראת מאלוקיך, והיינו דמן הטבע מרגיש אדם דכוונת לבו הוא מכוסה ומוצנע לו, ואינו נכלל בדרך שיתעסקו עמו ואינו נדון בו, לזה בעי' יראת ה' להכיר ולהרגיש דדנים אותו ג"כ ע"פ כוונת לבו כאלו הוא מפורסם לכל. וצ"ב אמאי נאיד המהר"ל מטעמא דגמ' ופי' זאת באופ"א.

ונראה, דהמהר"ל לא פי' ע"פ דברי הגמ' הנ"ל משום דלרשב"י וחבריו כתיב ויראת מאלוקיך במדת העבירה שהיא גדולה מאונאת ממון, ולדברי הגמ' הנ"ל אין זו מדה בעבירה, אלא מדה באדם שהוא צריך לה כדי לשמור מן העבירה ושלא יתפתה אליה, וכיון דהאי מימרא דגדולה אונאת דברים מאונאת ממון אמרה רשב"י, ולדידי' תליא במדת העבירה ולא באדם, לכן נקט בביאורו לפרש מהו המידה בעבירה בדוקא.

והארץ לא תמכר לצמיתות כי לי כל הארץ (כה, כג)

כתב הרמב"ם (פכ"ג מכירה ה"ו) שהקונה שדה לזמן קצוב יכול לחפור בו בורות שיחין כמו שקונה קנין עולם, והקשה במל"מ (פי"א שמיטה ה"א) מהא דאיתא בירושלמי סוף השולח דהלוקח שדה בזמן שהיובל נוהג אסור לחפור בו בורות שיחין ומערות, ונלמד מדכתיב ושב לאחוזתו שישב בעינו, הרי להדיא דאסור לחפור בו בורות וזה היפוך מדברי הרמב"ם, וצ"ע. והאריכו בזה האחרונים ליישב שיטת הרמב"ם בכמה פנים. ובחת"ס גיטין (מח, א) תירץ דבמשפטי הממון מותר לחפור בו, דכיון שהוא שלו לזמן קצוב הרי הוא כממכר עולם לזמן זה, ורק דמ"ע מדכתיב ושב לאחוזתו שלא יחפור בו בורות שיחין ומערות עכ"ד.

ויש להוסיף בזה, דהנה בבאר יצחק (יו"ד סי' ל) כתב דאף דבזמן שהיובל נוהג אסור לחפור בה בורות, מ"מ יכול לחפור בור ולכסות אותה אח"כ קודם ששייבנה לבעלים עכ"ד, והביאור הוא כדברי החת"ס דבזמן שהוא ברשותו מותר לחפור בורות שיחין ומערות, ורק דצריך לסתמו כשמחזיר לו למען יתקיים ושב לאחוזתו, וא"כ מבוארים דברי הרמב"ם שהתיר לחפור בורות, שזה אמת אף בזמן שהיובל נוהג.

והנה בתוס' גיטין (מח, א) הקשו למאי דקי"ל דקנין פירות לאו כקנין הגוף, וקי"ל דאחים שחלקו לקוחות המה, א"כ יקשה דלא משכח"ל שביא ביכורים אלא חד בר חד עד יהושע, דהלא לקוחות אינן מביאין ביכורים, וכתב בקצוה"ח (סי' רנז סק"ג) ליישב דמה דקי"ל דקנין פירות לאו כקנין הגוף, היינו דוקא בקנה קנין פירות לבד, אך בקנה קנין הגוף לזמן קצוב קי"ל בזה דהוי כקנין הגוף, דהרי יכול לחפור בורות.

ותמה עליו במנח"ח (מצוה של"ט) דהלא להדיא בירושלמי שם אמרו שאסור לחפור בורות בקונה שדה בזמן שהיובל נוהג, וראיתי בשם הגרי"ז גוסטמן זצ"ל ליישב עפ"י דהחת"ס דכל מה שאינו יכול לחפור בורות אי"ז מהלכות ממון, אלא דהוא מצוה בעלמא, ולמש"נ יש להוסיף דבאמת מותר לחפור ולחזור ולסתמו, וא"כ ודאי דקנין זה גדול יותר משאר קנין פירות, ושפיר כתב הקצוה"ח דבזה קי"ל דהוי כקנין הגוף.

ואשר יראה בזה ע"ד החידוד, דהנה איתא (גיטין מח, א) דאחר יובל ראשון שכבר נהגו וידעו מענין חזרת היובל, אזי כל מכר אינו אלא קנין פירות עד שנת היובל, דבכל מכר יש אומדנא שלא תמכר אלא עד היובל, א"כ נמצא לפ"ז דכשמחזיר ביובל אינו מחזירו מחמת לתא דשמיטת קרקע, אלא מחמת דין המקח שנמכר למ"א שנה, וכן נקט בקה"י (ר"ה סי' ט. ובחזו"א כתובות סי' עה סק"ב סבר כן בקושיא).

אשר לפ"ז נמצא דכל מקח בזמן שהיובל נוהג הרי"ז כמוכר שדיהו למספר שנים, אשר ע"ז כבר פסק הרמב"ם (פי"א שמיטה ויובל ה"ב) דהמוכר שדיהו לס' שנה אינו יוצא ביובל, דלא נאמר פרשת החזרת

פרשת בהר

שדות אלא במוכר סתם, וא"כ נמצא דכל פרשת יובל לא נאמר בזה, וודאי דמותר לו ללוקח לחפור בו בורות, כמש"נ דכל מה שאסור לחפור אינו אלא מהלכות החזרת שדות, והוא דבר חידוד.

והנה איתא (בב"ב קיב, א) אהא דכתיב שפנחס קבר את אביו אלעזר הכהן בנחלת אפרים שהיה לו, ופריך האיך היה לו לפנחס שדה בנחלת בנימין, דאם קנה השדה נמצא דחוזר ביובל, ונמצא שאלעזר קבור בקבר שאינו שלו, והקשה המל"מ שם תיפו"ל דאינו יכול לקבור את אביו משום שאינו יכול לחפור בורות שיחין בשדה זה, (ותירץ דאפשר קיבל פנחס רשות מהמוכר לקבור את אביו, ויעוין לקמן), ועדין צ"ב. והמנח"ח (מצוה של"ט סקי"ח) תירץ דהלא הקונה שדה לזמן קצוב יכול לחפור בורות כמבואר ברמב"ם שם, וא"כ י"ל דכל מה שאסור לחפור בורות בקונה שדה בזמן שהיובל נוהג, זהו רק במקום שחוזר לבעליה מהלכות היובל, דבזה איכא מ"ע להחזירו כמות שקנאה, ולזה שפיר פריך הש"ס רק משום שיחזור לבעליה, ולא אמר משום איסור חפירות בורות, דהלא היה יכול לקנות לזמן קצוב ולחפור בורות.

אך למש"נ ניחא מאד, דהלא באמת בשעה שהקרקע תחת ידו מותר לחפור בורות, וא"כ מן הדין מותר לפנחס לחפור בור ולקבור את אלעזר, ורק דבהגיע זמן היובל מחויב להחזיר לו השדה, והלא בזה שפיר יוכל לכסות את הקבר, ובאופן שאין בזה שום היזק למוכר, וא"כ שפיר מתקיים בזה ושב לאחוזתו, וע"כ מה שלא עשה כן הוא לבלי יהא פנחס קבור בקבר שאינו שלו, וזהו דאמר הש"ס דנמצא קבור בקבר שאינו שלו.

והנה כתב המל"מ (שם) דאם המוכר נתן רשות ללוקח שיחפור בורות ברשותו שרי, והשיג המנח"ח שם דגזיה"כ הוא שיחזור השדה בעינו, וא"כ י"ל דלא מהניא רשות מוכר, (וכמו לאו דהארץ לא תמכר לצמיתות דאסור אף ברצון המוכר והלוקח), ודבריו אינן מובנים, ולמש"נ י"ל דהלא באמת מהלכות ממון ליכא שום ריעותא, ורק דמצוה בעלמא הוא להחזירו לבעליה כמות שהוא, וא"כ י"ל דל"מ רשותו של מוכר.

וחי אחיך עמך (כה, לו)

הנה שנינו בגמרא (ב"מ סב, א) ורבי יוחנן האי "וחי אחיך עמך" מאי עביד ליה, מבעי ליה לכדתניא שנים שהיו מהלכין בדרך וביד אחד מהן קיתון של מים אם שותין שניהם מתיים, ואם שותה אחד מהן מגיע לישוב וכו', עד שבא רבי עקיבא ולימד "וחי אחיך עמך" חייך קודמים לחיי חבירך.

ותמוה הוא דהא לגבי עבד דרשו חז"ל (קידושין כ, א) על הפסוק (דברים טו, טז) "כי טוב לו עמך" עמך במאכל ועמך במשתה שלא תהא אתה אוכל פת נקיה והוא אוכל פת קיבר וכו', הרי שאדרבה לשון "עמך" מורה שהלה קודם.

ברם, לגבי עבד הרי האדון חייב על עבדו ואין העבד מצווה על רבו, לכך צריך האדון לתת הפת לעבד. משא"כ כאן הרי כמו שהוא מחוייב על חבירו כך גם חבירו מחוייב עליו, ואם יתן המים לחבירו יצטרך חבירו להחזירו לו וא"כ אין לדבר סוף, לכן קבע ר"ע שישתה הוא ראשון מפני ש"חייך קודמין".

ובאחיכם בני ישראל איש באחיו לא תרדה בו בפרך (כה, מו)

רבי ישראל מסלנט התארח אצל אחד ממכריו, והוזמן לטול ידיים לסעודה.

באותם ימים לא היו ברזים בבתי העיירה. את המים שאבו מן הבאר, וסחבו בדליים כבדים, ועל כן נהגו בהם חסכון. "היום יוכל כבוד הרב לטול ידיים בשפע רב של מים" – אמר היהודי בשמחה. "הרב יזכה לנטילת ידיים מהודרת, שגם סגולה לעשירות, כידוע, בצידה".

פרשת בהר

"מה יום מיומים"? שאל רבי ישראל סלנטר.

"לקחנו לביתנו נערה יתומה, שבין שאר עבודות הבית, היא גם שואבת מים מהבאר לכל צרכינו", סח האיש מלא ספוק

. אמר לו רבי ישראל: "אין בשפע המים כל הדור מצוה, אם הם באים על חשבון נערה יתומה, שתצטרך לעמל בפרך בשל כך. וללא כל ספק, אין לי כל רצון להתעשר על חשבון עמלה..." .

כי לי בני ישראל עבדים עבדי הם (כהנה)

מה בין שכיר לעבד?

רבותינו הקדושים (ב"מ י. וב"ק קטז:) אמרו פועל יכול לחזור בו בחצי היום. וביארו הטעם, שנאמר 'כי לי בני ישראל עבדי הם' - ולא עבדים לעבדים. וכ"פ הרמב"ם (בהלכות שכירות פ"ט) והשו"ע (חו"מ סימן שלג ס"ג). ועפ"ז כתב הרמ"א (שם) בשם הראשונים שאין לאדם "להשכיר" עצמו להיות בבית בעל הבית בקבע שלש שנים, כי בשיעור כזה מצינו שנקרא "עבד" (בספר ישעיה ט"ז, י"ד: 'שלש שנים כשני שכיר'). ע"ש.

והנה בגמרא (שבת קכז:) איתא: מעשה באדם אחד מגליל העליון שהשכיר עצמו לבעל הבית "שלש שנים" וכו' ובתום הזמן ביקש ממנו תשלום שכרו, ולא היה לו כלום, לא במעות ולא בקרקע ולא בבהמה, והלך לביתו בפחי נפש. ואחר כך בא בעל הבית עצמו אל הפועל ועמו משוי שלשה חמורים, אחד של מאכל ואחד של משתה ואחד של מיני מגדים וכו'. עי"ש הענין. ומכאן ג"כ הוכיחו דעד שלש שנים מותר. וכל האיסור הוא ליותר משלש שנים. כי אז יוצא מתורת "שכיר" ונכנס לגדר "עבד" אבל שלש שנים מותר. והובא בש"ך (חו"מ שם סק"יז), ושכ"כ בספר באר שבע (סימן סב).

ובספרי אחרונים דנו אודות מי שמקבל משרה מסויימת ומחתימים אותו בחוזה לכמה שנים, כגון רב, שוחט, חזן וכיוצ"ב. ואיך זה מותר. והנה הש"ך (בח"מ שם) כתב, דכיון שכתב הרמב"ם (בפ"א מהלכות עבדים) שאסור לאדם למכור עצמו לעבד, אא"כ מצבו כל כך קשה עד שלא נשאר לו כלום "ואפילו כסות לא נשאר לו". ומאחר שכן הוא הדין שמותר לאדם "להשכיר עצמו" אפילו לשלש שנים ויותר, אם אין לו פרנסה וכסות. כשם שמותר למכור עצמו ל"עבד". עכ"ד. ואולם מצב כזה אינו כל כך בנמצא.

ויש שכתבו, שכל האיסור הוא כאשר הוא נמצא "על שולחנו של הבעל הבית בקבע", שאז יש לו דמיון לעבד. משא"כ כאשר הוא יש לו בית בפני עצמו, ומשתכר מהם, אינו בכלל האיסור, וכדדייק לשונו של הרמ"א (בח"מ שם). אכן גם סברה זו אינו מוסכמת כי החתם סופר (חו"מ סימן כב וקעב) כתב, שכיון שכל משכורתו מהם, א"כ מאי נפ"מ, גם זה נסמוך על שלחנא דמי.

וראיתי להרב הגאון בצלאל שטרן בתשובותיו "בצל החכמה" (ח"ב סימן פז) שדייק מלשון הגה"מ שכתב, שלש שנים "בלא הפסק", א"כ יש לדייק שאם יש "הפסק" כגון שמקבל "חופשה", שפיר דמי. ולכן יתנה עימם בחוזה לקחת חופשה של שבועיים או חודש. (ע"ע בשו"ת חת"ס חא"ח סימן רו).

אכן, דע כי הש"ך (שם) כתב בשם הבאר שבע, שמדברי התוספות (ב"מ י.) מתבאר דמותר להשכיר עצמו, ולא דמי לעבד שצריך שחרור, ואינו יכול לחזור בו, משא"כ בפועל. וכ"כ המרדכי. עכ"ד. ודלא כהרמ"א. לפי"ז, יש לצרף גם סברה זו.

פרשת בהר

ודע, כי בשו"ת חת"ס (חא"ח סימן רה-רו) מדייק, דלרש"י בחומש לא תלוי בשלש שנים, אלא כל שהוא פחות משש שנים, אינו בכלל עבד. ע"ש. ולפי"ז יש צירוף נוסף. וה' יפדנו מכל עבדות הגלות, ובא לציון גואל בקרוב. אמן.

ומקדשי תיראו (כו,ב)

מעשה נורא מובא בהקדמת ספר דברי משפט (לגאון רבי חיים אויערבאך זצ"ל): בעיר פוזנא פרצה פעם מגיפה רח"ל. המרא דאתרא, רבי נפתלי כ"ץ, ובית דינו, גזרו יום תענית ותפילה, והכריזו שכל מי שיועד אודות איזה דבר חשוב בעיר, מחויב לבוא ולהודיע לבית דין, כדי לידע על מה יצא חרון אף ה', מה עלינו לעשות כדי לעצור את המגיפה.

והנה, הגיעו שניים מתושבי העיר, וסיפרו למרא דאתרא על דבר מוזר שהבחינו אצל אחד מחכמי העיר - רבי שלמה זלמן (סבו של רבי חיים אויערבאך). הם סיפרו שבכל לילה, בהגיע שעת חצות יוצא רבי שלמה זלמן מביתו, עם מנורה קטנה, ופונה אל היער שמחוץ לעיר. הם החליטו לעקוב אחריו באופן שלא ירגיש בהם, אך לאחר שנכנס ליער, הוא נעלם מעיניהם, וחזרו האנשים העירה.

אמר להם רבי נפתלי: "אני אצטרף עמכם הלילה כדי לבדוק זאת". וכך עשה. בלילה, הרב הלך ביחד עם האנשים, ועקבו אחרי רבי שלמה זלמן ביער, עד שראו שעמד במקום מסוים. הוא כיבה את המנורה, ישב לו לארץ, והתחיל לומר תיקון חצות בקול בכי ובדמעות שלישי, עד שנמס לבבם מגודל הבכי והנעימות... אולם, היה דבר שעורר את תימהונם. הרב ומלווי שמעו קול נוסף, בלתי ידוע, שאומר יחד עם רבי שלמה זלמן את התיקון, אך לא ראו שום אחד שעמד ביחד עמו.

כשגמר לומר תיקון חצות, פנה אליו רבי נפתלי ואמר לו: "עתה ראינו בעינינו כי איש קדוש אתה. אני מבקש לדעת, של מי הקול השני שאמר עמך ביחד את התיקון חצות." בתחילה ניסה רבי שלמה זלמן להתחמק מלענות על השאלה. אמר לו הרב: "אני המרא דאתרא, וגוזרני עליך שתגיד לי את האמת!" כשמעו את גזירת הרב ענה: "מנהגי כבר מאז, להתאבל על חורבן בית המקדש. והנה נתנו לי מתנה מן השמים, שבכל לילה ירמיהו הנביא בא אלי ליער, לומר עמי יחד תיקון חצות."

שאלו הרב: "מכיון שיש לך זכיה גדולה כזו, לערוך תיקון חצות ביחד עם ירמיהו הנביא, אם כן למה אינך שואל על מה ולמה באה גזירת המגיפה הנוראה בעירנו."? השיב רבי שלמה זלמן: "למחר אני אשאל את ירמיהו הנביא".

למחרת בא ואמר לרב, שירמיהו הנביא אמר לו, שארבעים שנה קודם שנחרב בית המקדש, הוא כבר היה צריך להיחרב, אבל כיון שלא היו מדברים אז דברים בטלים בבית הכנסת - בית המקדש נשאר על תילו עוד ארבעים שנה ולא נחרב, אף על פי שהיו רשעים באותו דור! אבל כשהתחילו לדבר בבית הכנסת, נחרב בית המקדש, וכל הצרות שאירעו ליהודים, הם משום שמדברים דברים בטלים בבית הכנסת!

רב העיר הכריז שכל בני העיר יתאספו בבית הכנסת הגדול, והרב עלה ודרש על עניין מורא וכבוד בית הכנסת, וסיפר להם את כל המעשה הנ"ל, ומה שאמר לו רבי שלמה זלמן, שזוהי סיבת המגיפה רח"ל. געו כל העם בבכייה, והיתה התעוררות גדולה, ובאותו מעמד קיבלו על עצמם ועשו תקנה, שאף אחד לא ידבר בבית הכנסת שום דיבור חול.

תיכף אחר קבלה זו, נעצרה המגיפה, וליהודים היתה רווחה...

פרשת בהר

וישבתם על הארץ לבטח (כח,יח)

מעשה בזוג צעיר מחוסר דיור המטופל בילדים רכים, שהחליט לקחת את העניינים לידי. הלכו וביררו היכן אפשר להשתקע והיכן להתנחל, ומצאו בית- רכוש נטוש. לא בדיוק. ישנה משפחה שגרה בשכנות וביקשה להשתלט גם על האגף הנטוש, אבל המשפחה התנחלה שם וקבעה עובדות בשטח. הביאה מיטות והציבה ארונות, קבעה מראות ותלתה תמונות. ריהטה את הדירה וסיידה את הקירות, והפכה את המבנה לבית. בית חם, קן משפחתי שנעים לגור בו. דירה משלהם.

אבל השכנים לא ויתרו. הציקו, הקימו שערוריות, איימו במשפטים ואף פעלו בכוח. האווירה הייתה מתוחה, האוויר טעון אבק שריפה. ההתפוצצות עמדה לקרות בכל רגע. וזה קרה. בני הזוג, התינוקות על זרועותיהם, עמדו במדרכה מול השכנים הזועמים, החמושים באלות ושיברי בקבוקים. הוויכוח הגיע לטונים גבוהים. הרימו ידיים- ולפתע הגיע למקום אדם מכובד, ניצב בין הניצים, ושאל: "על מה הרעש? אני הוא בעל הבית!"

המילים הספורות פעלו כמקלחת של צוננים. השכנים הורידו את האלות, שקט השתרר. והאיש ניגש אל הבחור הצעיר שעמד ליד רעייתו, הניח את ידו על כתופו, ואמר: "כן, אני בעל הבית- והבחור הזה משלם לי דמי שכירות מדי חודש בחדשו!"

הבחור חייך, והשכנים השפילו את הכתפיים, השחו את הראש, סבו על עיקבותיהם ועזבו את המקום...

אבל- מה היה אילו לא היה הבחור טורח לברר במשרדי הטאבו מיהו בעל הבית, לא היה יוצר איתו קשר, ולא היה משלם לו דמי שכירות מדי חודש? מה היה, אילו היה בעל הבית מתייצב שם באמצע ואומר: "שלום, הגעתי, ואני מבקש משניכם לפנות את המקום"?! מה אז? אפשר לשער מה היה קורה.

האישה הייתה מתפרצת וזועקת מעומק לבה: "מה פירוש הדבר? אני השקעתי את נשמתי במקום הזה! אני טיפחתי את הגינה, מירקתי את הרצפות עד ברק! סיידתי את התיקרה, הדבקתי טפטים על הקירות! התאמתי וילונות, צבעתי משקופים, הפכתי מבנה נטוש לבית חלומות"! לא זו בלבד שזה לא היה מקנה לה בעלות על הדירה, אלא שסביר להניח שבעל הבית היה דורש תשלום למפרע על השימוש בנכס, ואולי אף פיצויים על הפלישה...

כלפי מה דברים אמורים? לא קשה לנחש. אנו, היהודים, היינו "חסרי דיור". ובאנו ארצה, אנו נשינו וטפינו, לבנות ולהיבנות בה. ויש לנו שכנים, שלא נדע מצרות. והם לא השלימו עם בואנו. פרץ סיכסוך מתמשך שכבר התלקח כמה פעמים, ופיתרון אינו נראה באופק. ואז, אז מגיע בעל הבית. לה' הארץ ומלואה. על מה אתם מתווכחים, בכלל?! הרי יש כאן בעל בית כל יכול! אשרינו, אם יש בידינו קבלות על תשלום "דמי שכירות"! ומה הם אותם דמי שכירות? הדבר כתוב בפסוק מפורש בפרשתנו. פרק כה, פסוק יח: "ועשיתם את חוקתי, ואת משפטי תשמרו, ועשיתם אותם- וישבתם על הארץ לבטח!"

נקפיד על שמירת המצוות- ולא נירא מכל אויב ומקטרג!